

Klimarapport Finans Norge 2021



Foto: © Julian / Adobe Stock

Innhold

1. Innledning	3
2. Slik forsikrer vi oss mot naturskader	4
2.1 Naturskadeforsikringsordningen	5
3. Året som gikk	6
3.1 Store naturhendelser	6
3.2 Kunnskapsbanken åpner snart	8
3.3 Taksonomi er foreslått	9
4. Håndtering av naturfare krever samarbeid på tvers	10
5. Statistikk	12
5.1 Hovedoversikt	13
5.2 Skred rammer flere og flere	14
5.3 Det dyre vannet – hvor, hvordan og når skjer skaden	16
5.4 Storm og stormflo – når, hvor og hvem rammes?	20
5.5 Lynskader – når, hvor og hvem rammes?	22
6. Mer regn, men bedre bygningsregelverk	25
7. Hva kan vi gjøre for å tilpasse oss?	27

1. Innledning

De siste ti årene har forsikringsselskapene utbetalt en samlet erstatning på over 30 milliarder kroner for vær- og naturskader på bygning og innbo. I tillegg kommer direkte kostnader, slik som reparasjon av skader på veier, infrastruktur, jordbruk og mer. Indirekte kostnader ved at vei og jernbane stenges, medfører også ekstra kostnader for samfunnet. Samtidig ser vi at risikoen for store vær- og naturhendelser stadig øker. Med et varmere, våtere og villere klima, kommer mer ekstremnedbør, flom og skred. Endringene har en rekke konsekvenser, ikke bare på bygninger, men også på infrastruktur, matproduksjon, næringsliv, strømforsyning, naturmangfold, liv og helse.

På tampen av 2020 var vi vitne til et av Norges verste kvikk-leireskred i Gjerdrum, hvor ti menneskeliv gikk tapt. I fjor sommer raste åtte hytter og boliger utfor kanten og ned i havet ved Kråkneset i Alta. Det har vært et dramatisk år, og fokuset på hvor viktig det er med god forebygging for å trygge lokalsamfunn har økt. Vi ser også at det blir stort trykk på beredskap, i form av tilgjengelige ressurser og kompetanse, både lokalt og sentralt.

For å sikre riktige prioriteringer, treffsikre tiltak og god forebygging, er kunnskap viktig. Forsikringsselskapene i Norge har siden 1980 rapportert skadedata knyttet til klima-,

vær- og naturskader til Finans Norge. Skadedataene gir oss innsikt i hvor og når slike skader skjer, og hvordan utviklingen har vært over tid.

Med denne rapporten ønsker Finans Norge å bidra til å øke kunnskapsnivået om klimarelaterte skader i Norge, invitere til tverrfaglig samarbeid om hvordan vi kan bruke denne kunnskapen og inspirere til handling, slik at flere velger å forebygge før skaden skjer. Rapporten er en del av arbeidet med Veikart for grønn konkurransekraft i finansnæringen.

Finans Norge, mars 2021

Veikart for grønn konkurransekraft i finansnæringen

I juni 2018 la Finans Norge fram Veikart for grønn konkurransekraft i finansnæringen. Veikartet viser hvordan finansnæringen kan spille en nøkkelrolle i Norges omstilling til et lavutslippssamfunn, og hvordan næringen, myndigheter og andre aktører i samspill skal få til dette.

For skadeforsikring anbefales det å:

- Utveksle skade- og klimadata med kommuner og myndigheter
- Øke innsatsen for skadeforebygging
- Utarbeide klimakrav for gjenoppbygging etter naturskader
- Utvikle produkter som stimulerer til klimasmart adferd, delingsøkonomi og sirkulære løsninger



Foto: Willy Haraldsen / NTB

2. Slik forsikrer vi oss mot naturskader

Norsk natur har gitt oss rikelig med verdifulle ressurser – i havet, på fjellet og i skogen. At landet er rikt på ressurser, betyr ikke nødvendigvis at det alltid er enkelt for oss. Naturkreftene kan være harde og upålitelige, der vi ligger presset mellom hav, høye fjell og dype daler. Storm, flom, ras og skred er en del av risikoen ved å bo på de mest utsatte stedene.

Til tross for dette, har vi klamret oss til steder der «ingen skulle tru at nokon kunne bu», fordi det er der ressursene har vært. Norge gir oss innbyggere noen tøffe utfordringer. Selv om utfordringene alltid har vært der, begynner vi likevel å se noen endringer. Klimaet blir røffere og mer uforutsigbart. Det kommer mer styrtregn som gir oversvømmelser i byer og elver, og som vil utløse ras og snøskred. I tillegg kommer stormene sterkere og oftere, og flere tørre perioder vil øke faren for store skogbranner.

I mange land risikerer en å stå på bar bakke hvis hjemmet eller

arbeidsplassen blir ødelagt av storm, flom, ras eller snøskred. En må selv sørge for forsikring mot naturskader, og bor du i et utsatt område får du kanskje ikke engang forsikring. Da orkanen Harvey herjet Texas i 2017, manglet en stor andel av innbyggerne flomforsikring på husene sine, noe som resulterte i store tap for de rammede.

En av grunnene til at vi kan fortsette å bo i de mest utsatte delene av Norge, er at vi har en forsikringsordning hvor innbyggerne står solidariske overfor hverandre. Gjennom naturskadeforsikringsordningen i Norge, fordeles risikoen for

hvor vi bor på alle landets innbyggere. Dette bidrar til at vi kan fortsette å bo nesten hvor vi vil, og samfunnet er med på å dele kostnadene.

2.1 Naturskadeforsikringsordningen

Naturskadeforsikringsordningen gjør at alle med brannforsikring på bygning eller innbo automatisk også er dekket for naturskade. Prisen for naturskadedekningen er 0,065 promille av brannforsikringssummen, og er altså lik for alle – uansett hvor utsatt du bor.

Alle forsikringsselskap som tilbyr brannforsikring er pliktige til å være medlem av Norsk Naturskadepool, som administrerer ordningen. Ved naturskader utbetaler forsikringsselskapene erstatning til sine kunder. Deretter utlignes kostnadene på forsikringsselskapene i naturskadepoolen, basert på hvert selskaps markedsandel.

Som naturskade regnes: storm, skred, flom, stormflo, jordskjelv og vulkanutbrudd. I denne rapporten tar vi i tillegg for oss vannskader og lynskader, som også er klima- og værrelaterte skader, selv om de ikke er dekket gjennom naturskadeforsikringsordningen.

Natur- og værskader	Forklaring
Storm	Vindstyrke sterkere enn 20,8 m/sek (liten storm).
Stormflo	Flom som oppstår i kombinasjon av tidevann, lavtrykk og sterk vind. Vannstand høyere enn 5 års returperiode.
Skred	Utrasing av stein, jord, leire og snø.
Flom	Bekker, elver, sjøer (vassdrag) som går over sine bredder.
Jordskjelv	Plutselig bevegelser i jordskorpen.
Vulkanutbrudd	Skader som skyldes vulkanutbrudd er ikke blitt registrert i Norsk Naturskadepool.
Vannskade	Skader som skyldes vanninntrenging utenfra, stopp i avløp eller frost. Disse samles inn i en egen vannskadestatistikk (VASK).
Lynnedslag	Skader som skyldes lynnedslag, kan medføre skader på elektrisk anlegg og forårsake brann. Disse skadene samles inn i en egen brannstatistikk (BRASK).



Foto: Kai-Wilhelm Nessler / NN / Samfoto / NTB



Foto: Hanne Larsen, Altaposten

3. Året som gikk

Mye har skjedd i året som gikk, både med tanke på store naturskader og arbeidet med klimatilpasning. Her har vi trukket frem noen viktige områder.

3.1 Store naturhendelser

Leirskredet i Alta

Den 3. juni 2020 gikk et stort kvikkeireskred ved Kråkneset i Alta, hvor det ble dannet en over 600 meters skredkant og åtte bygninger ble dratt ned i sjøen. Heldigvis ble ingen personer skadet, men de estimerte kostnadene for bygning, tomteverdi og innbo er på rundt 40 millioner kroner. I tillegg kommer kostnader for infrastruktur, som blant annet veier, strøm og vann.

Leirskredet i Gjerdrum

Den 30. desember 2020 gikk et stort kvikkeireskred på Ask i Gjerdrum. Leirskredet er det verste i nyere tid, og ti personer er omkommet. I overkant av 30 boenheter ble tatt av skredet,

Regler for tomteerstatning ble endret i 2018

I 2018 ble naturskadeforsikringsloven utvidet slik at privatkunder får erstattet tomten sin dersom boligen er skadet og ikke kan oppføres på «gammel» tomt. Dette gjelder dersom grunnen under huset er ustabil som følge av en naturhendelse. Kommunen må ha gjort en konkret risikovurdering basert på geoteknisk ekspertkompetanse eller spesialkompetanse på flomfarevurderinger, og det må være forbundet med fare å fortsette å bo på stedet.

Endringen åpner for erstatning slik at man kan kjøpe ny tomt et tryggere sted. For eksempel kan flomutsatte som har sett huset forsvinne med vannet slippe å sette opp huset samme sted og vente på neste flom. Finans Norge og norsk forsikringsnæring har jobbet lenge for å hindre gjenoppbygging av boliger eller hytter på tomter utsatt for naturskader.

og skadene på bygning og eiendom kan bli opp mot én milliard kroner. I tillegg kommer det store kostnader for vei, vann og kloakk, samt alle kostnadene med rassikring.

Mange personer er berørt av dette skredet; i tillegg til en rekke sameier, er både en barnehage og et bo- og behandlingshjem berørt. Det var over 1000 mennesker som ble evakuert med én gang, og etter en måneds tid kunne rundt 800 flytte tilbake til boligene sine.

Det er politiet som evakuerer og frigjør områder, basert på vurderinger fra Norges vassdrag og energidirektorat (NVE). NVE observerer områder, gjennomfører grunnboringer og vurderer om områdene er trygge. Kommunen har ansvar for å varsle sine innbyggere og gi dem informasjon.

Bransjeanbefaling om å dekke leiebolig

Kort tid etter at skredet gikk i Gjerdrum, ble forsikrings-selskapene enige om en bransjeanbefaling om å dekke leiekostnader for de evakuerte. Dette innebærer at de som ble beordret evakuert kunne få dekket leie av tilsvarende bolig ut 2021 av sitt forsikringsselskap, selv om de ikke hadde skade på boligen sin. Vanligvis dekkes ikke kostnader ved å bo borte, dersom boligen ikke har skader¹. De fleste som ble evakuert, fikk flytte hjem igjen etter en måneds tid, men enkelte har måttet inngå leiekontrakter for en lengre periode. Samlet kostnad for forsikringsselskapene kan bli på rundt 30 millioner kroner.

¹ Vilkårene for dette varierer i de ulike forsikringsselskapene

Restverdireddningen redder verdier

Gjennom Restverdireddningen (RVR) samarbeider brannvesenet og forsikringsnæringen om å redde mest mulig av gjenverdiene etter branner, vannlekkasjer og andre skader. Tjenesten startet allerede i 1986.

Tjenesten er organisert ved at Finans Norge har investert i spesialinnredede biler, som er plassert på 23 brannstasjoner rundt om i landet. Bilene har blant annet pumper for å fjerne vann, vifter for å fjerne røyk og strømaggregat for nødstrøm. RVR-tjenesten er i beredskap 24 timer i døgnet, hele året, og rekvireres fra det lokale brannvesenet eller 110-sentralen. Ved tidlig varsling kan uerstattelige verdier reddes. Det er forsikringsnæringen som finansierer beredskap og utrykning.

Arbeidet i Gjerdrum

Da leirskredet på Ask gikk natt til 30. desember ble i overkant av 1000 mennesker evakuert. De måtte forlate hjemmene sine i hui og hast, og det var uvisst når de kunne komme tilbake. Oppdraget på Ask er det største og mest omfattende oppdraget forsikringsselskapenes restverditjeneste har deltatt i. Til sammen har RVR-tjenesten, som stort sett består av brannmannskaper, besøkt over 400 adresser i området rundt det farligste skredområdet.

I den første fasen handlet det om å hente ut de skredrammedes mest nødvendige eiendeler, som briller, PC, lommebok, skolesaker og viktig arbeidsutstyr. I tillegg ble boligene sikret med hengelås, strøm og vannforhold sjekket, vinduer lukket, støpsler på juletreet dratt ut og søppelet kastet. Det ble også hentet ut 260 biler i løpet av de to siste ukene i januar. I ettertid har flere biler blitt hentet ut, blant annet med bruk av robotstyrt belteberger.



Foto: Nedre Romerike Brann og Redning

1. Hva var det mest utfordrende ved arbeidet på Ask?

Størrelsen på oppdraget. Vi skjønte at dette oppdraget ville bli svært krevende, både når det gjelder omfang og usikkerhet på om «raset» var ferdig eller om det ville utvikle seg ytterligere.

Det var også utfordrende å iverksette RVR før søk etter antatt omkomne var ferdig. Særlig fordi det samtidig ble avholdt fakkeltog og begravelser i kommunen. Vi kunne ikke uttrykke glede over å ha reddet innbo og løsøre som var viktig for innbyggerne mens det fortsatt var sorg i bygda. Vi måtte utføre vår innsats i det stille, for vi visste at tiden her var viktig for nettopp å berge verdier.

2. Hvordan skilte dette oppdraget seg fra andre?

Oppdraget var så stort og omfattende – både i antall enheter, men også geografisk, slik at dette ikke kan sammenlignes med noen andre oppdrag. Hvert enkeltoppdrag var ikke av det mest kompliserte vi har utført, men det var mange oppdrag og ikke minst usikkerhet om det ville gå ytterligere ras. Vi måtte derfor hele tiden ha fullt fokus på sikkerheten for mannskapene og de som hadde ansvaret fra saneringsselskapene mens de utførte sitt arbeid.

3. Kan du trekke frem én spesiell hendelse du husker godt fra oppdraget?

Det må være det omfattende og viktige arbeidet som ble utført med å evakuere alt av innbo og løsøre, herunder medisiner på kommunens legesenter. Fra arbeidet startet til legene kunne ta imot den første pasienten i nye lokaler gikk det under åtte timer. Videre var også arbeidet med å tømme hele bo- og behandlingssenteret svært viktig.



3.2 Kunnskapsbanken åpner snart

En måte forsikringsnæringen bidrar til klimatilpasning på, er ved å dele skadedata med kommunene. Ved å se hvor vær- og naturskader gjentar seg, kan man bedre beregne risikoen for at nye naturhendelser skal inntreffe. Dette er viktig kunnskap for kommunene i deres beregning av risiko og sårbarhet, ved for eksempel utvikling av nye områder eller gjenoppbygging av bygninger etter skade.

Kunnskapsbanken er en teknisk løsning utviklet av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB), og skal bidra til nettopp dette. Den inneholder data fra blant annet DSBs egne fagsystemer, Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE), Meteorologisk institutt (MET) og Statens vegvesen, i tillegg til skadedata fra Finans Norge. Brukerne er i hovedsak de som jobber med samfunnssikkerhet lokalt og regionalt. Kunnskapsbanken ble gjort tilgjengelig for en gruppe testbrukere i kommunene høsten 2020. DSB innarbeider nå forslag til forbedringer fra disse, før den blir lansert.

Om Kunnskapsbanken



DSBs kunnskapsbank inneholder informasjon om risiko og sårbarhet for naturhendelser basert på data fra ulike kilder. Dataene er tilgjengelige som tall og grafer og i kart. Det er mulig å se data for hele landet, et fylke eller en kommune. Kunnskapsbanken blir jevnlig oppdatert med nytt innhold.

3.3 Taksonomi er foreslått

EUs taksonomi for bærekraftig finans er et klassifiserings-system som bestemmer hvilke aktiviteter som kan defineres som bærekraftige, og er en bærebjelke i EUs handlingsplan for bærekraftig finans. Taksonomien er et viktig verktøy for å fremskynde det grønne skiftet og forhindre såkalt grønnvasking. EU har klassifisert en rekke aktiviteter, som står for over ca. 93 prosent av klimagassutslippene i EU.

For å kunne anses som bærekraftig må en økonomisk aktivitet i henhold til taksonomien bidra til et eller flere av EUs miljømål:

- Begrensning av klimaendringer
- Klimatilpasning
- Bærekraftig bruk og beskyttelse av vann- og marine ressurser
- Omstilling til en sirkulærøkonomi, avfallsforebygging og gjenvinning
- Forebygging og kontroll av forurensning
- Beskyttelse av sunne økosystemer

Det er samtidig et krav om at aktiviteten ikke vesentlig kan skade noen av de andre miljømålene, samt at aktiviteten oppfyller en rekke minimumskrav til sosiale forhold og styring, herunder OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper, ILO-konvensjoner og FNs prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter.

Kriterier for de første to miljømålene har vært på høring, og er ventet bestemt i løpet av sommeren 2021. Det har vært sterk interesse for taksonomien både fra medlemsland, selskaper, interesseorganisasjoner og privatpersoner. EU-kommisjonen går nå igjennom alle høringssvarene. Dato for ikrafttredelse av de første to miljømålene er 31.12.2021, mens de resterende fire trer i kraft året etter. Det er ventet høring i Stortinget om hvordan taksonomien kan implementeres i norsk rett i juni 2021.

Skadeforsikring er inkludert i taksonomien under målet klimatilpasning, og taksonomien setter krav til hva et skadeforsikringsselskap må gjøre for å kunne kalle sine økonomiske aktiviteter bærekraftige. Kriteriene inneholder:

- bruk av sofistikerte modeller for klimarisiko og offentliggjøring av hvordan de vurderer klimarisiko
- insentiver for skadeforebygging
- kartlegging av kunders behov for forsikring mot klimarisiko, og tilbud av forsikring i henhold til kunders behov
- deling av skadedata og effektiv behandling av erstatningskrav

Forsikring av aktiviteter eller eiendeler for utvinning, lagring, transport og produksjon av fossilt brennstoff vil ikke kunne regnes som bærekraftig.

De fleste skadeforsikringsselskaper vil få et krav om å offentliggjøre hvor stor andel av deres virksomhet som kan defineres som bærekraftig i henhold til EUs taksonomi. Dette gir ingen umiddelbar konsekvens bortsett fra selve rapporteringen, men hvor bærekraftig et skadeforsikringsselskap anses, vil kunne få betydning for hvor attraktivt selskapet fremstår for investorer og andre interessenter, og kan dermed få betydning for selskapets finansieringsbetingelser.

Det gjenstår å se hvor stor innvirkning taksonomien får på kapitalstrømmene, men med klimatilpasning som ett av de seks miljømålene er det lov til å håpe at det blir mer attraktivt å finansiere klimatilpasningstiltak. I tillegg vil man måtte gjøre en klimarisiko- og sårbarhetsvurdering for å klassifiseres som bærekraftig i tråd med ett av de andre miljømålene, slik at taksonomien også vil bidra til økt fokus og kunnskap om klimatilpasning.



Foto: © vegefox.com / Adobe Stock



Foto: Simon Oldani, NVE

4. Håndtering av naturfare krever samarbeid på tvers

Ekstern artikkel av Hallvard Berg og Anne Britt Leifseth, spesialrådgivere i Skred- og vassdragsavdelingen ved Norges vassdrags- og energidirektorat

NVE har statlig forvaltningsansvar for flom og skred. Sektormyndighetene har selvstendig ansvar innenfor sine områder. Likevel viser utfordringene med et klima i endring og store hendelser som i Gjerdrum, at samarbeid mellom myndighetene er avgjørende.

NVEs oppgaver

I 2021 feirer Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) 100-årsjubileum. Forebygging mot flomskader har hele tiden vært en viktig oppgave. NVEs mål er å bedre samfunnets evne til å håndtere flom- og skredrisiko. Det gjør vi gjennom å bistå samfunnet med farekartlegging, arealplanoppfølging, gjennomføring av sikringstiltak, overvåking og varsling, samt bistand ved hendelser. Tilpasning til et klima i endring er

integret i arbeidsområdene. Til sammen utgjør dette en helhet i håndteringen av flom- og skredrisikoen. Dette endrer ikke på kommunene eller tiltakshavere sine ansvarsområder. Statlige eiere av infrastruktur har selv ansvar for å sikre både eksisterende og nye anlegg.

Fra 2009 fikk NVE også det statlige forvaltningsansvaret for forebygging av alle typer skred, etter samme modell som var

etablert for håndtering av flomrisiko. Bakgrunnen var at utfordringene med skredfare i noen tilfeller er for store til at kommunene klarer å håndtere dem alene. Det var i tillegg et ønske om en mer helhetlig, effektiv og styrket bistand ved å samle statlige forvaltningsoppgaver innen skredforebygging i NVE.

På bakgrunn av den tragiske skredulykken i Gjerdrum, er det naturlig nok stor oppmerksomhet omkring faren for kvikkleireskred. Det er noen særtrekk ved kvikkleire som gjør håndteringen annerledes enn andre naturfarer NVE arbeider med. Ett moment er at skred kun går én gang på samme sted, til forskjell fra f.eks. snøskred. Det gjør at kravene i Byggeteknisk forskrift¹, som knytter seg til årlige sannsynligheter må «oversettes» til fenomenet kvikkleireskred. Et annet forhold er at faren for kvikkleireskred ikke lar seg varsle gjennom tilsvarende tjenester som er etablert for flom, jordskred og snøskred.

Naturfareforum – samarbeid på tvers

NVE har også en viktig rolle i å fremme godt samarbeid mellom aktørene på flom- og skredområdet. Et slikt samarbeid ble gjennomført i programmet «Naturfare, Infrastruktur, Flom og Skred (NIFS)», som gikk fra 2012 – 2015. Det var en felles satsing mellom Jernbaneverket, NVE og Statens vegvesen. Målet var å utvikle kunnskap og gode, effektive og fremtidsrettede løsninger for å håndtere ulike naturfarer, og å bidra til økt samfunnsikkerhet².

Kvikkleire var blant temaene det ble jobbet mye med i NIFS. Det ble spesielt arbeidet med å bedre forståelsen for kvikkleire som materiale, med harmonisering av regelverk og med en samordning av praksis ved prosjektering og bygging i kvikkleireområder. Dette samarbeidet er videreført i Naturfareforum.

Naturfareforum ble etablert i 2016 som en videreføring av NIFS-samarbeidet³ og som oppfølging av Meld. St. 15 (2011–2012) Hvordan leve med farene – om flom og skred⁴ og Sendai-rammeverket⁵. I forumet utveksler vi informasjon og erfaringer, og setter i gang prosjekter på områder hvor det er særlig sektorovergripende utfordringer. Naturfareforum skal legge til rette for samarbeid mellom ulike nasjonale, regionale og lokale aktører.

Naturfareforum er organisert som et nettverk med en styringsgruppe som består av representanter fra:

- Norges Vassdrags- og Energidirektorat
- Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap
- Statens Vegvesen
- Bane NOR
- Kartverket
- KS – Kommunesektorens organisasjon
- Landbruksdirektoratet
- Miljødirektoratet
- Meteorologisk Institutt
- Fylkesberedskapssjefene

I tillegg deltar flere andre aktører i konkret prosjektsamarbeid, deriblant forsikringsbransjen representert ved Finans Norge.

Virksomhetene samarbeider også om allmenn tilgjengelig-gjøring av informasjon om flom- og skredfare. Slik deling gir store samfunnsøkonomiske gevinster ved at kunnskap om fareområder kan gjenbrukes, f.eks. i arealplan- og byggesaker. Det samme gjelder i beredskapssituasjoner ved at data, spesielt om grunnforhold, raskt kan hentes fram og gi underlag for evakuering og vurdering av farenivåene.

DSB etablerte i 2020 Kunnskapsbanken⁶ som samler informasjon om risiko og sårbarhet fra ulike kilder, deriblant mange av aktørene som deltar i Naturfareforum. Nasjonal database for grunnundersøkelser (NADAG⁷) ble etablert som resultat av samarbeid i NIFS-programmet mellom Statens vegvesen, Bane Nor, NGU og NVE. NADAG driftes av NGU. NVE har i flere år jobbet med å samle og gjøre tilgjengelig fareutredninger og faresoner for flom og skred som andre aktører har fått gjennomført. Offentliggjøring av faredata reiser ulike juridiske problemstillinger som vi jobber med å finne løsninger på. Eksempelvis fremmet NVE i 2020 et forslag til Olje- og energidepartementet om å innføre en lovhjemlet innmeldingsplikt med sikte på at alle naturfareutredninger og geotekniske grunnundersøkelser framover blir allment tilgjengelige.

Andre tema vi jobber med i Naturfareforum er:

- Skog som vern mot naturfare^{8,9}
- Helhetlig risikostyring i små nedbørfelt
- Læring etter hendelser og øvelser
- Forebygging knyttet til eksisterende bebyggelse og infrastruktur

Årlig arrangerer vi et møte med topplederne i virksomhetene. Topplederne ser at det er et klart behov for å bruke større ressurser for å forebygge mot naturfare på eksisterende bebyggelse og infrastruktur. Klimaendringene forsterker dette behovet¹⁰. Som oppfølging av toppledermøtet i 2020 ble det nedsatt en arbeidsgruppe for å vurdere nye eller endrete finansieringsmåter og insentiver til forebyggende tiltak mot naturskade på bebyggelse og infrastruktur. Bruk av naturskadeforsikringspremien til å finansiere forebygging er blant alternativene som ble vurdert. Gruppen legger fram sin rapport i disse dager.

Det er vår oppfatning at klimautfordringene og naturfare som øker i kjølvannet av disse, håndteres best i et målrettet og konstruktivt samarbeid mellom aktørene.

1 <https://dibk.no/regelverk/byggeteknisk-forskrift-tek17/>

2 http://publikasjoner.nve.no/rapport/2016/rapport2016_43.pdf

3 <https://nve.brage.unit.no/nve-xmlui/handle/11250/2488968>

4 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-15-20112012/id676526/>

5 <https://www.undr.org/implementing-sendai-framework/what-sendai-framework>

6 <https://kunnskapsbanken.dsb.no/>

7 <http://geo.ngu.no/kart/nadag/>

8 http://publikasjoner.nve.no/rapport/2018/rapport2018_100.pdf

9 http://publikasjoner.nve.no/rapport/2020/rapport2020_20.pdf

10 http://publikasjoner.nve.no/rapport/2020/rapport2020_14.pdf



Foto: Steinar Myhr / NN / Samfoto / NTB

5. Statistikk

Beskrivelse av datagrunnlag

Finans Norge samler inn skadedata fra sine medlemmer og fra Norsk Naturskadepool. I disse dataene vises årsak og kilde til at skaden oppstår. I dette kapittelet gis det en beskrivelse og en utdyping av hva vi har av data som kan ha sammenheng med naturhendelser og vær. Tallene gjelder skader på forsikringsprodukter som dekker bygninger og innbo (både for private, næringsliv, kommuner og landbruk).

Det bør understrekes at skader forårsaket av naturhendelser og vær også kan gi skader på biler, båter og personer, men Finans Norge har ingen spesifisering av dette. Slike skader vil ofte komme i tillegg når en hendelse oppstår.

Dekningen i naturskadeordningen (Norsk Naturskadepool) har endret seg lite siden 1980, dermed er tallene vi presenterer representative for hele denne perioden.

Fra 2008 har Finans Norge samlet inn spesifiserte data på vannskader som kan skyldes ekstremnedbør og annet type vær, slik som frost. I denne rapporten kalles dette «værrelaterte vannskader». I tillegg viser vi brannskader som følge av lynnedslag, hvor vi har data fra 1985.

En forutsetning for statistikkene er at det er meldt en skade til forsikringsselskapet. Erstatningsbeløpene som vises, er det som overstiger kundenes egenandel.

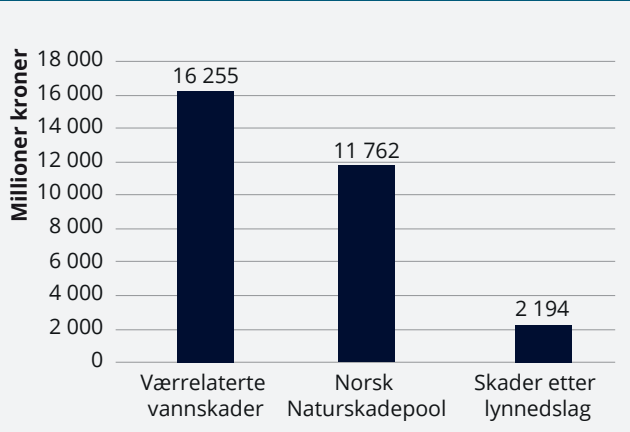
Noen figurer i rapporten viser fylkesfordelte tall. Fylkesinndelingen er den som var gjeldende fram til 1. januar 2018.

5.1 Hovedoversikt

De siste ti årene har forsikringsselskapene utbetalt en samlet erstatning på rett over 30 milliarder kroner (KPI-justert) for skader på bygning og innbo som kan skyldes naturhendelser eller vær. Når vi sier at tallene er KPI-justert betyr det at alle erstatningsbeløp er justert etter utviklingen i konsumprisindeksen, slik at man kan sammenligne skader fra eldre år med skader fra nyere år. Vi får svar på hva en skade ville kostet om den oppstod i dag (nåverdien).

Det er direkte naturskader, som storm og flom, som ofte er de mest synlige i media, mens de største erstatningene ofte kommer etter ekstremnedbør i tettbygde strøk, hvor nedbør trenger inn i bygninger, eller avløp får tilbakeslag. I enkelte år er også frostskadene betydelige i Norge ved at det oppstår skade på utvendige og innvendige rør. Skader etter lynnedslag kan også defineres som en værhendelse. Slike skader kan i enkelte år bli betydelige ved at branner oppstår, og at elektronisk utstyr kortslutter.

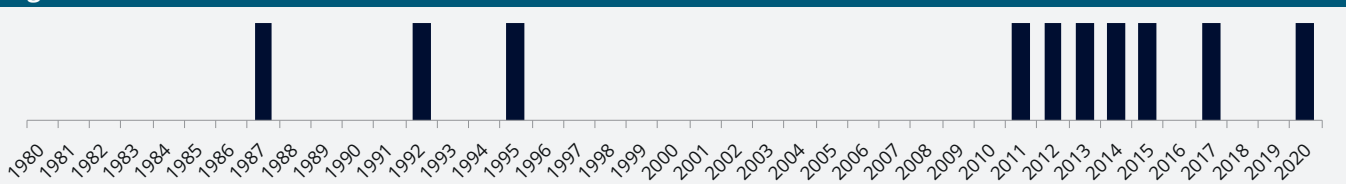
Fig. 1 Erstatning, natur- og værskader siste 10 år



Kilde: Finans Norge og Norsk Naturskadepool
Figur: Erstatning siste 10 år fordelt på værrelaterte vannskader, naturskader etter naturskadeloven og brannskader/elektrisk kortslutning etter lynskader. KPI-justert erstatningsbeløp i millioner kroner

Under værrelaterte vannskader er det skader som følge av vanninntrenging utenfra, både over og gjennom grunn, samt stopp i avløp og tilbakeslag og frostskader. Under Norsk Naturskadepool er det samlet erstatning for alle type skader definert under denne ordningen, slik som storm, stormflo, flom og skred.

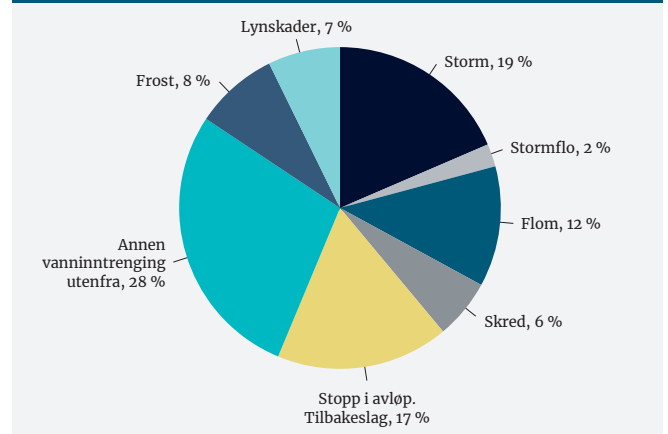
Fig. 3 Store hendelser



Kilde: Norsk Naturskadepool
Figur: Søylen viser de ti årene med størst erstatningsbeløp.

I figur 2 vises fordelingen på de ulike skadetyperne.

Fig. 2 Fordeling av anslått erstatning siste 10 år



Kilde: Finans Norge og Norsk Naturskadepool
Figur: Fordeling av erstatningsbeløp siste 10 år. KPI-justert erstatningsbeløp.

Figuren viser fordeling av erstatninger etter værrelaterte hendelser de siste ti år. 45 prosent skyldes vanninntrenging utenfra og stopp i avløp. Slike skader oppstår ofte som følge av ekstremnedbør i tettbygde strøk. Eksempler på slike hendelser var i august 2016 hvor Asker, Bærum og Oslo ble hardt rammet, og i september 2019 hvor det var et regnskyll over Østfold, hvor spesielt Fredrikstad ble hardt rammet.

Store hendelser skjer oftere og oftere

De sju største naturskadehendelsene i Naturskadepoolen har inntruffet i løpet av de ti siste årene. I tidligere perioder har det også vært store hendelser, men da med lavere frekvens. I 1987 var det høststorm og stormflo over østlandsområdet, og 1. januar 1992 var det storm over store deler av Vestlandet. I perioden 2011 til 2015 var det årvisse hendelser av typen storm og stormflo, samt flom på østlandsområdet. I 2018 og 2019 var det en del stormer, men hver for seg ikke så store, men i 2020 var det en spesielt stor hendelse som inntraff 30. desember; kvikkleireskredet i Gjerdrum.

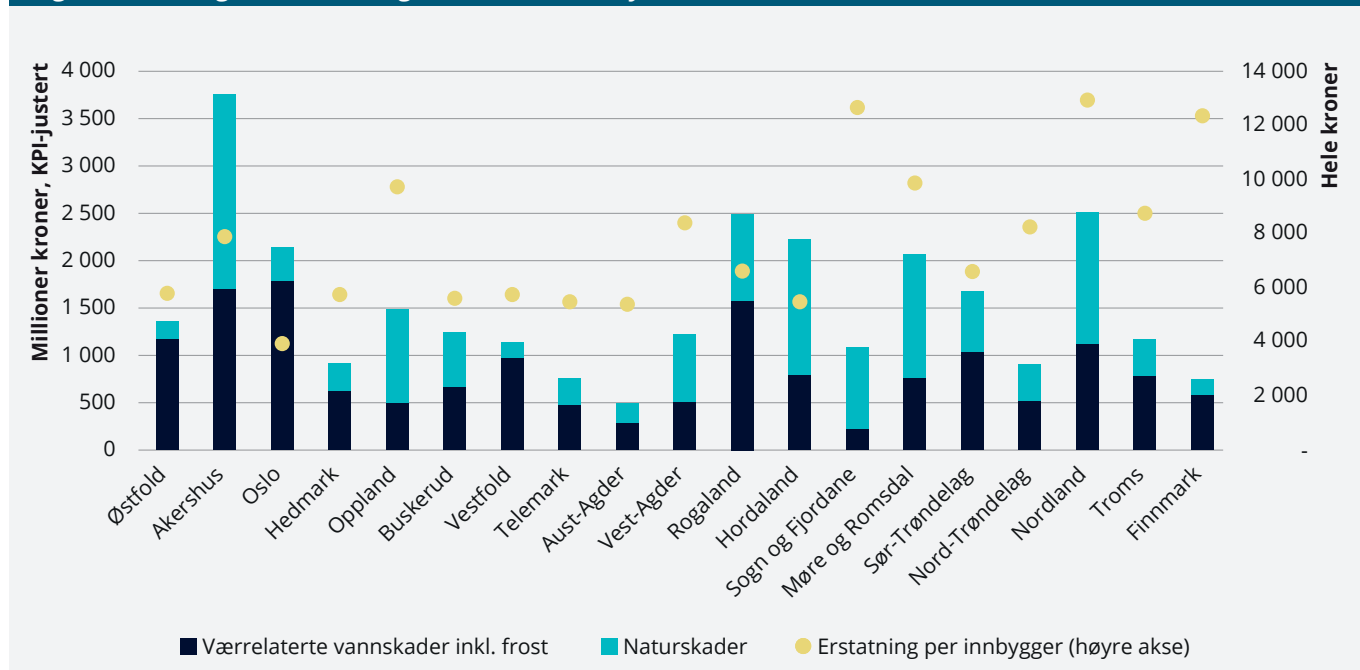
Tab.1. store hendelser

Hva	Når	Hvor	Antall	Erstatning.
Nyttårsstormen	1. januar 1992	Vestlandet	29.500	2.125 mill. kr.
Dagmar (storm)	25-27. desember 2011	Vestlandet	20.400	1.619 mill. kr.
Vesleofsen (flom)	mai-juni 1995	Indre Østlandet	7.000	1.508 mill. kr.
Leirskred Ask i Gjerdrum	30. desember 2020	Gjerdrum kommune	850	900 mill.kr. ²
Ekstremnedbør og flom	6-7. august 2016	Asker, Bærum, Oslo	3.300	533 mill. kr.
Ekstremnedbør og flom	1-4. september 2019	Fredrikstad, Sarpsborg, Hvaler	2.600	375 mill. kr.

I tabell 1 vises utvalgte store hendelser med antall forsikringsmeldte skader og KPI-justert erstatningsbeløp. De to siste hendelsene viser samlet erstatningsbeløp for både overvann, stopp i avløp og elver som gikk over sine bredder (flom).

2 Erstatningsanslaget for Gjerdrum-hendelsen er svært usikkert. Det vil ta lang tid å avklare det totale skadeomfanget. Siden det er mange sameier som ble berørt, vil dette også kunne forsinke skadeoppgjørprosessen, da det er mange parter som skal bli enige om hvordan erstatningsoppjøret skal skje. Dessuten kan det bli flere hus som raser ut eller får setningsskader utover våren 2021. Beløpsanslaget på 900 millioner kroner, vil dermed kunne endre seg.

Fig. 4 Erstatning etter natur- og værskader etter fylke (siste 10 år)



Kilde: Finans Norge, Norsk Naturskadepool. KPI-justert erstatningsbeløp.

Hvem rammes verst av været?

Figur 4 viser hvor i landet skadene rammer hardest og hvor mye hver enkelt innbygger i gjennomsnitt rammes. Totalerstatninger for natur- og vannskader vises som søyler med verdiene i venstre akse og gjennomsnittserstatning per innbygger vises som prikker med verdiene i høyre akse. Innbyggertallet er hentet fra Statistisk Sentralbyrå, og representerer den voksne delen av befolkningen (18-75 år). Værrelaterte vannskader er her stopp i avløp, tilbakeslag og inntrenging utenfra, samt frost.

Nordland og Sogn og Fjordane har vært hardest rammet per innbygger. Dette er fylker med relativt få innbyggere, men

som har hatt mye skader etter storm og skred. Ser man på totalerstatningene samlet, uten å tenke på folketallet, er det Akershus som har vært hardest rammet. Kvikkleireskredet i Gjerdrum kommune 30. desember 2020 gir stort utslag her, men uavhengig av denne hendelsen ville Akershus likevel fått de største erstatningene samlet sett.

5.2 Skred rammer flere og flere

Kvikkleireskred kan gi dramatiske konsekvenser, noe vi så i desember 2020 da Gjerdrum kommune opplevde et av de verste tilfellene i nyere tid. Det er imidlertid skredene

Fakta om jordskred

- Jordskred er skred i løsmasser, som leire, sand og grus.
- Jordskred forårsakes hovedsakelig av store nedbørmengder og flom, kraftig snøsmelting, erosjon i elver eller bekkeløp, eller menneskelig aktivitet eller inngrep i naturen som endrer stabilitetsforholdene.
- Jordskred utløses vanligvis ved at løsmasser i bratte skråninger og elveløp mettes med vann, ofte i forbindelse med kraftig nedbør og/eller snøsmelting. Erosjon og massetransport spiller også en vesentlig rolle, særlig i kanaliserte terrengformer.
- Klimaendringer antas å føre til mer nedbør, som igjen trolig vil innebære at jordskred og flomskred skjer hyppigere, og at skredene blir større.
- NGI mener det derfor er grunn til å tro at framover kan skredene bli mer skadelige, og vil kunne inntreffe steder der det ikke tidligere har gått skred.

Kilde: Norges Geotekniske Institutt (NGI)

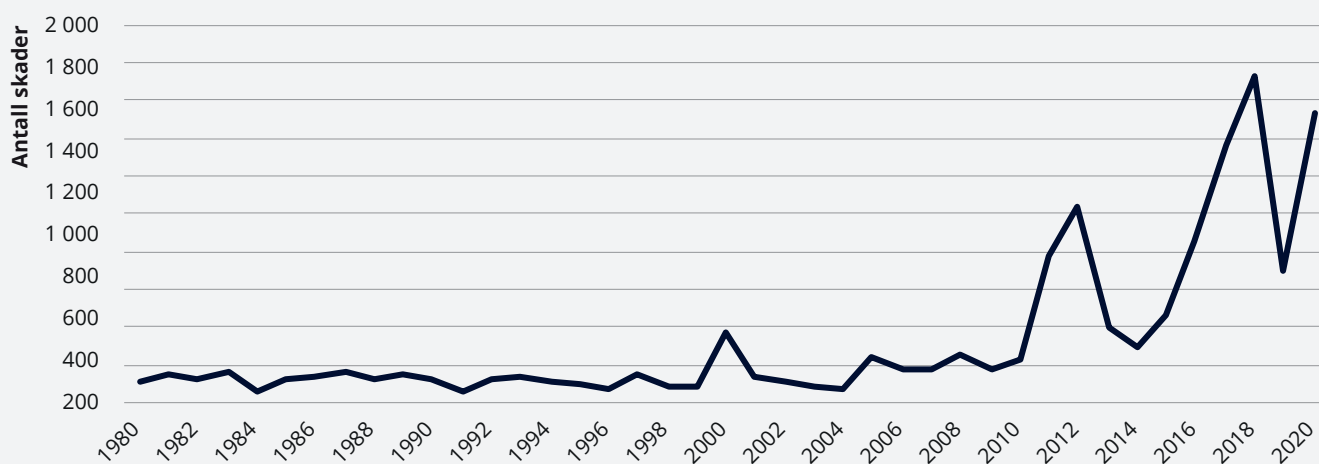
forårsaket av villere og våtere vær, som jordskred og snøskred, som øker i hyppighet. Slike skred skjer ofte ved voldsomt og plutselig regnvær, eller store temperaturendringer fra snø til snøsmelting, og kan medføre utraste og flomstore elver. Dette er noe som ofte kan skje på Vestlandet, hvor det er stupbratte fjellsider med mange småelver. De siste årene har vi vært vitne til flere slike skred. Særlig husker vi skredet i Jølster-området juli 2019, hvor det tragisk nok omkom en person i bil som ble tatt av jordmassene.

Fakta om kvikkleire

- Leirskred er skred i finkornede sedimenter, ofte utløst av menneskelige inngrep.
- Kvikkleire er betegnelsen på en spesiell type leire som ved overbelastning kan kollapse.
- Kvikkleire skiller seg fra annen leire ved at leiren opprinnelig er avsatt i havet, og at saltet i leiren over tid er vasket ut. I alle områder med marine sedimenter kan det forekomme kvikkleire.
- Kvikkleireskred skiller seg fra vanlige leirskred ved at kvikkleiren blir tyntflytende om den forstyrres. Slike skred utvikler seg dermed raskt og kan bli svært store med potensielt svært alvorlige konsekvenser.
- Kvikkleire forekommer primært i Norge og Sverige, men finnes også i Finland, Russland, Canada og Alaska.

Det kan være vanskelig å se trender i skadedata, og særlig kan enkelte store hendelser forstyrre et slikt trendbilde. Når det kommer til skred, kan man imidlertid se en tydelig økende frekvens. Figur 5 viser hvordan det jevnt over var få forsikringsmeldte skredskader tidligere, mens det fra midten av 2000-tallet er flere og flere slike skader på bygninger og innbo.

Fig. 5 Utvikling i antall skred



Kilde: Norsk Naturskadepool

5.3 Det dyre vannet – hvor, hvordan og når skaden

De direkte naturskadene storm og flom får gjerne mye oppmerksomhet i media, men det er skader etter nedbør som trenger inn i bygninger, og tilbakeslag i avløp, som de siste ti årene har kostet mest totalt.

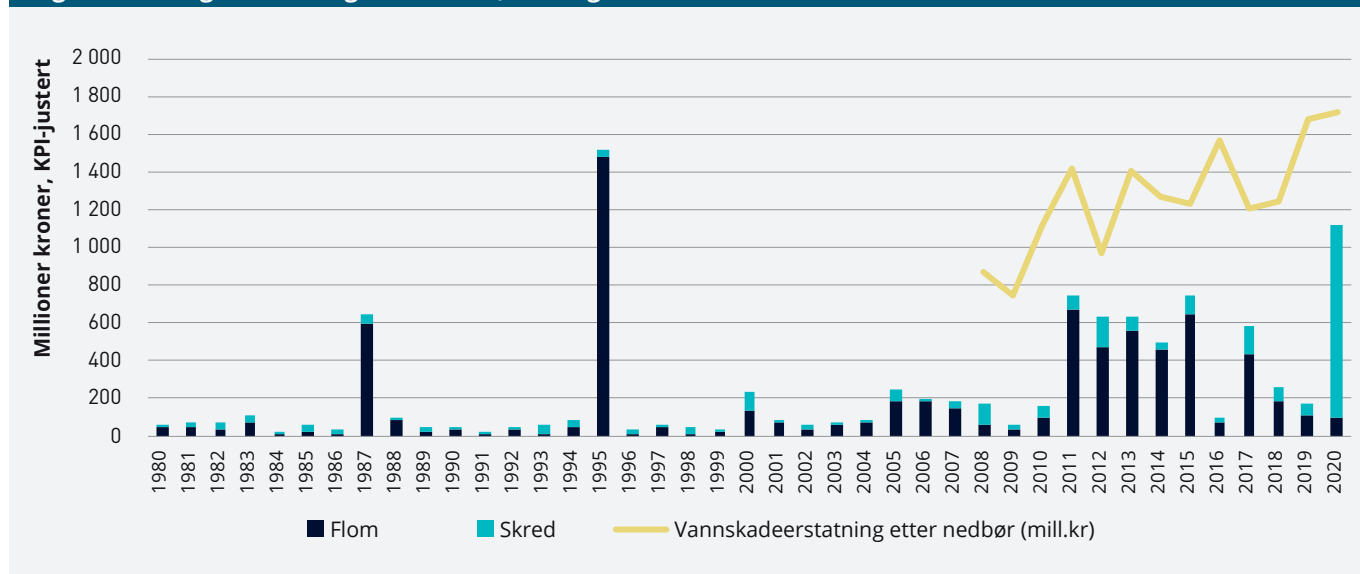
Frostskader er også betydelige i Norge. Erstatningene etter nedbør- og frostskader har vist en jevn økning de siste årene, slik det framgår av figur 6 (linjen i grafen). Storm og flom utgjør gjerne skade over et større geografisk område enn skader etter ekstremnedbør. Ekstremnedbør rammer ofte hardt i tettsteder og byer, siden det ofte er tette flater, og dårlig eller manglende drenering.

Hvis en ser på skader etter flom i elver og skred, sammenlignet med nedbørs- og frostskader, ser en at det har vært større konsekvens av de sistnevnte. Dette skyldes i hovedsak at man for flom og skred ofte er bedre forberedt, eller har hatt mulighet til å drive forebygging over tid. I 1995 var det vårflom i Glomma og Lågen som medførte store skader. Også i

2011 og 2015 var det vårflom, da spesielt i Gudbrandsdalslågen. I Glommavassdraget er det gjort mange forebyggende tiltak etter flommen i 1995, slik at sannsynligheten for en tilsvarende hendelse nå er kraftig redusert.

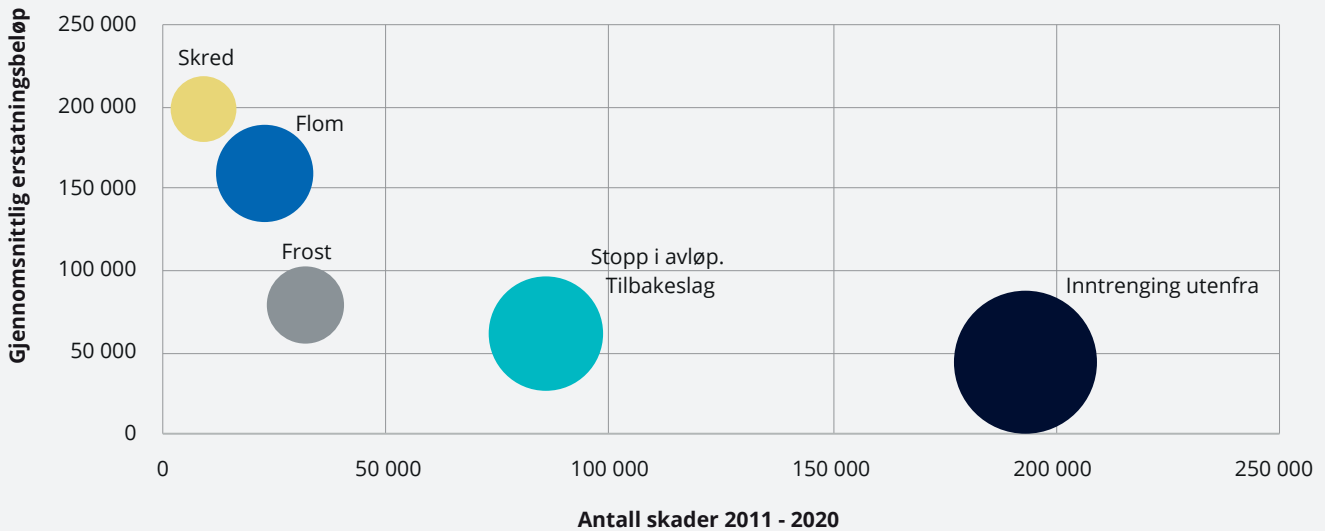
Vårflom som følge av store snømengder i fjellet vil gjerne kunne forutsees tidligere enn styrtregn i tettbygde områder. Vårflommen kan varsles slik at skadebegrensende tiltak igangsettes. Styrtregn er det gjerne vanskeligere å forberede seg på. Dette må det i tilfelle være planlagt godt for i forkant med ulike tiltak, både når det gjelder arealer som skal utbygges og ved endringer i allerede eksisterende bebyggelse. Det må legges til rette for at vannet kan renne andre steder enn inn i husene, og at man kan forsinke vannmassene – for eksempel i form av grønne tak eller gjennomtenkt beplantning av områdene.

Fig. 6 Utvikling i erstatning etter skred, flom og nedbør



Kilde: Finans Norge, Norsk Naturskadepool. KPI-justert erstatningsbeløp i millioner kroner

Fig. 7 Skred, flom, nedbør og frost – antall og beløp



Kilde: Finans Norge og Norsk Naturskadepool. KPI-justert erstatningsbeløp

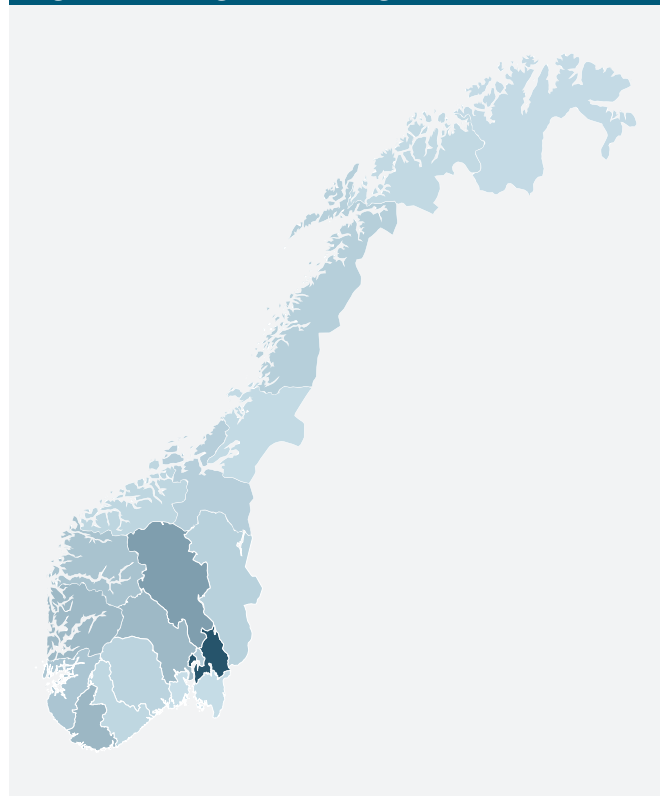
Figur 7 illustrerer hvordan de ulike vannskadetyperne har rammet i perioden 2011 til 2020. Antall skader vises i x-aksen, og det totale erstatningsbeløpet vises i form av sirkler i y-aksen. Jo større sirkelen er, desto større er totalerstatningen. Gjennomsnittsskadene i y-aksen kan leses av som midtpunktet i sirklene.

En ser at skred og flom har skjedd relativt sjeldent de siste ti årene, men at skadene har vært omfattende for den enkelte forsikringstaker. I gjennomsnitt har en flomskade blitt erstattet med nesten 160 000 kroner. Vanninntrengning utenfra skjer både ofte og blir samlet sett dyrt, men er i gjennomsnitt skaden som er minst kostbar å reparere.

Skred- og flomskader – når, hvor og hvem rammes?

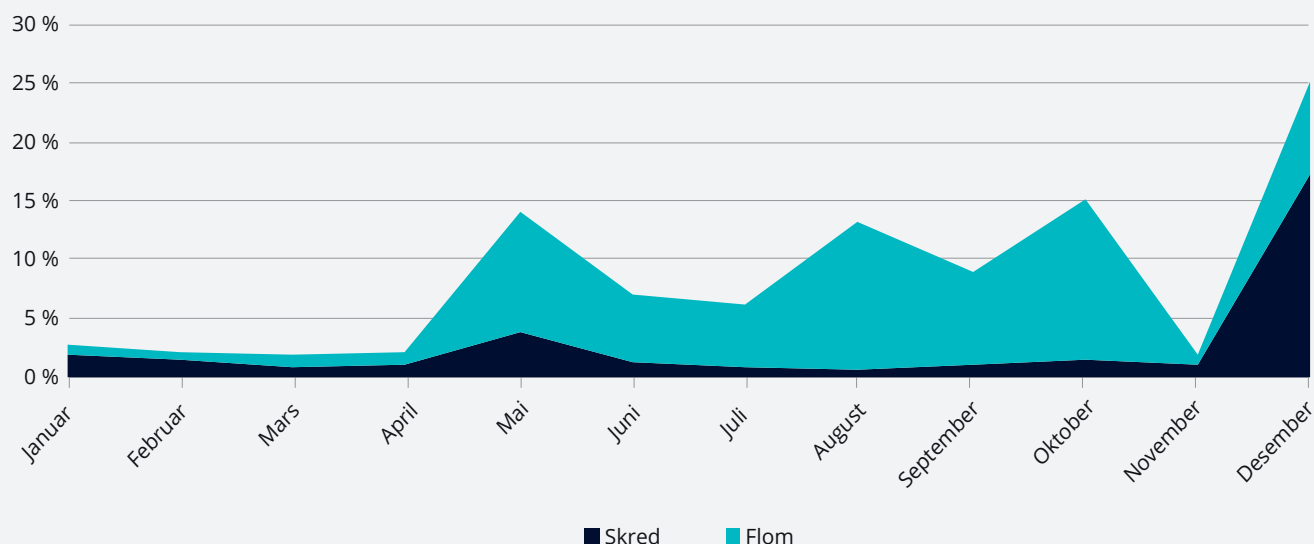
Kartet viser at der hvor det er mørkest farge, har skadene vært mest utbredt. De siste årene er det innlandsfylkene, og Oppland spesielt, som har hatt størst skade etter flom og skred. Både i 2011 og i 2013 var det vårflo i Gudbrandsdalslågen og en del av sideelvene. Men leirskredet som skjedde i desember 2020 i Gjerdrum, vil også her gjøre stort utslag for Akershus. Også Buskerud har vært utsatt, og der var det spesielt Nedre Eiker som fikk store skader i 2012 (uværet Frida). Vest-Agder fikk mye regn i september og oktober 2017, noe som medførte skader på mange bygninger, både som følge av flom og skred. Det ble da også nektet å gjenoppføre enkelte av de mest flomutsatte husene, fordi de lå for utsatt til.

Fig. 8 Erstatning etter flom og skred



Kilde: Norsk Naturskadepool
Figur: Kart over skred- og flomskadeerstatning for perioden 2011-2020. KPI-justert erstatningsbeløp

Fig. 9 Månedsfordelt erstatning etter flom og skred



Kilde: Norsk Naturskadepool
Figur: Månedsfordelt skred- og flomskadeerstatning over perioden 2011-2020. KPI-justert erstatningsbeløp

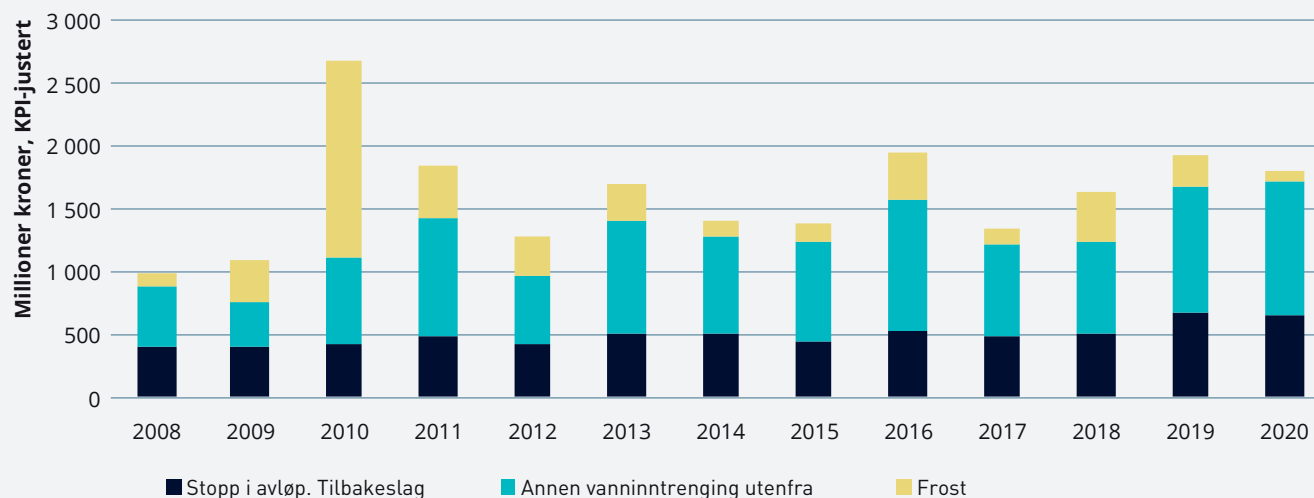
At det inntreffer flom i vårmånedene er ikke så unaturlig som følge av snøsmelting. I tidligere tider var dette mest vanlig, men i de siste årene har det vært flere småflommer som følge av mye nedbør – ofte over lang tid hvor jorda er mett allerede, og hvor det plutselig kommer enda et voldsomt regnskyll. Dette skjer oftest om høsten, og kan medføre jordskred.

Særlig har Vestlandet med sine skredutsatte fjellskråninger vært rammet av denne værtyper på ettersommer og høst. Elvene på Vestlandet er også spesielt utsatt på høsten, hvis snøen allerede har lagt seg i høyden og det plutselig kommer et væromslag.

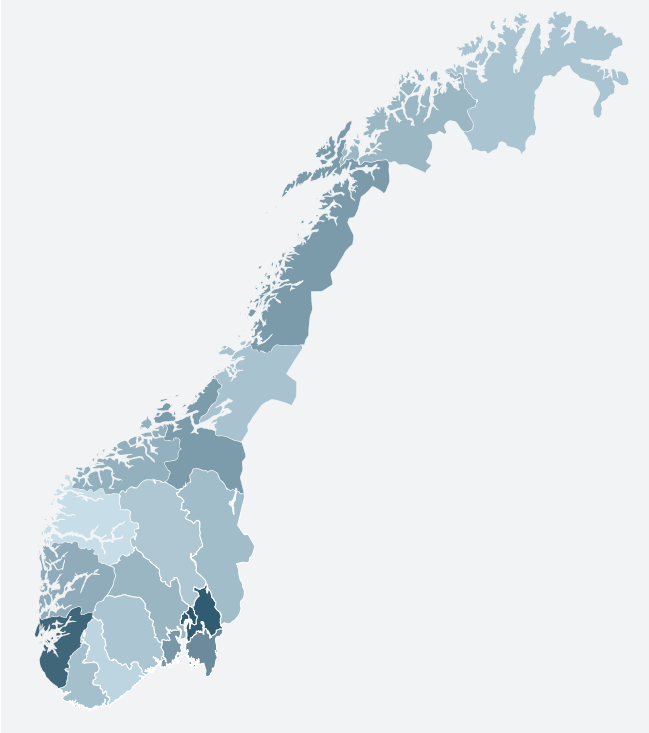
Skader etter styrtregn og frost – når, hvor og hvem rammes?

I 2010 var det en spesiell vinter over Sør-Norge og Vestlandet, med mye barfrost. Mange vannrør frøs som følge av dette og medførte store vannskader. På Vestlandet fikk mange bygninger skader etter at vannrør frøs i bakken. I 2020 var det mye mildvær, og i tillegg var det en del snø i fjellet på våren, noe som gjorde at det ble få frostskafer. Men året var totalt sett svært fuktig i store deler av Sør-Norge, så det ble økning i øvrige typer værrelaterte vannskader også i 2020. Særlig var høsten svært nedbørsrik på Østlandet.

Fig. 10 Erstatninger etter vannskader på bygning/innbo som følge av nedbør, samt frost



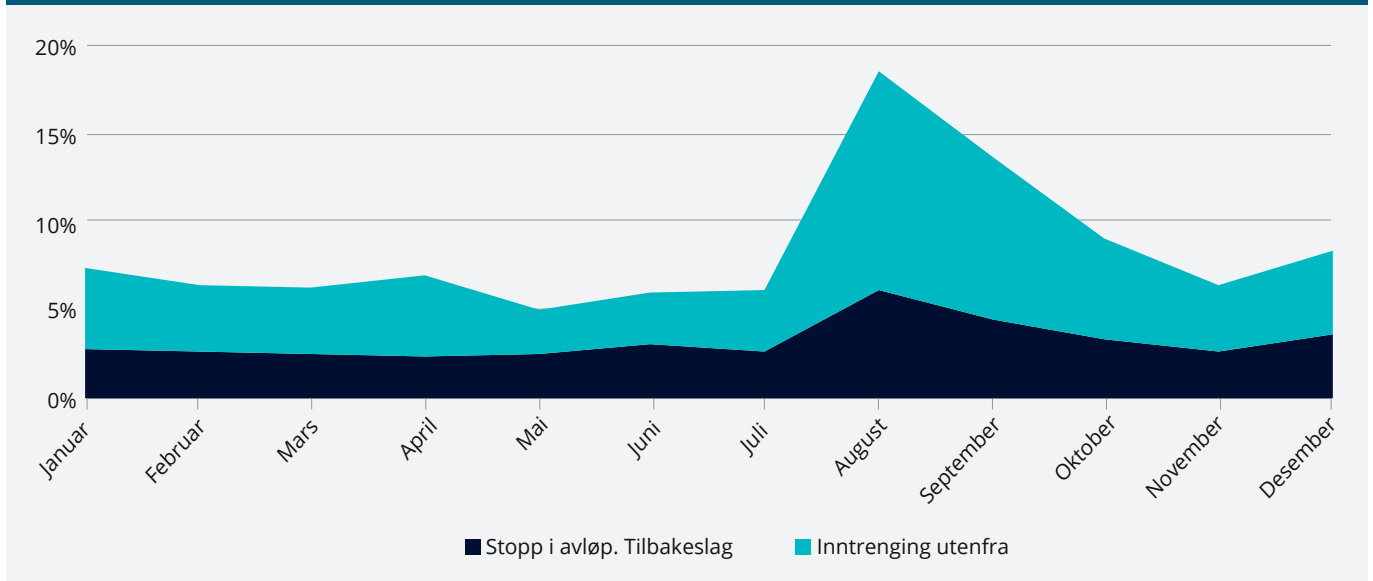
Kilde: Finans Norge
Figur: Utvikling i erstatningsbeløp etter vannskader og frost. KPI-justert erstatningsbeløp i millioner kroner

Fig. 11 Erstatning etter vannskader som følge av nedbør

Kilde: Finans Norge.

Figur: Erstatning etter stopp i avløp / tilbakeslag og annen vanninntrenging utenfra over perioden 2011-2020. KPI-justert erstatningsbeløp.

I kartet vises værrelaterte vannskader som følge av vanninntrenging utenfra og stopp i avløp/tilbakeslag. Her blir naturlig nok tettbebygde strøk hardest rammet. Oslo og Akershus, samt Rogaland er mest utsatt. I Trøndelag er det Trondheim som rammes hardest av slike skader. Siden skadene her er på bygninger og innbo, vil mer rurale områder av landet få mindre konsekvens av slike vannskader.

Fig. 12 Månedsfordelt erstatning etter nedbør

Kilde: Finans Norge

Figur: Månedsfordelt erstatning etter nedbør i perioden 2011-2020. KPI-justert erstatningsbeløp.

Vannskader som følge av mye nedbør skjer gjerne på høsten. August 2016 var en spesielt utsatt måned. Da kom det et regnskyll 6. august, hvor Oslo, Bærum og Asker fikk store skader. I september 2019 var det også et stort regnskyll. Denne

gangen var det Fredrikstad det gikk mest utover. I 2020 var det jevnt over ganske fuktig over store deler av Østlandet, men ingen måned peker seg spesielt ut, bortsett fra at juni var preget av lite nedbør.

Fig. 13 Erstatning etter frost



Kilde: Finans Norge
Figur: fylkesfordelt erstatning etter frost over perioden 2011–2020. KPI-justert erstatningsbeløp

På kartet som viser vannskader som følge av frost siste ti år, kan en se at Nordland har fått mest belastning. I tillegg har Troms jevnt over mye frostskaider; særlig var dette gjeldende i 2018. Her må en huske på at «barfroståret 2010» ikke lenger er med i denne oversikten.

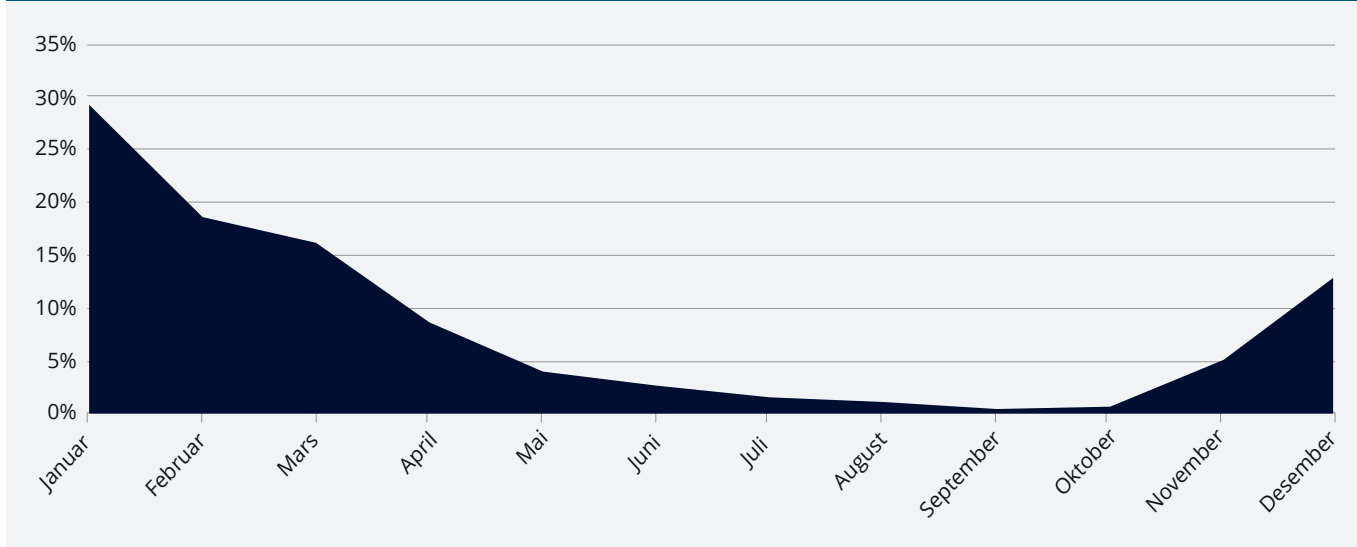
Frostskaider skjer naturlig nok oftest om vinteren. De tre første månedene av året står for 64 prosent av alle frostskaideerstatningene i løpet av et år. I 2020 var det svært lite frost, med rett under 1500 skader, mens det i 2011 og 2018 var rundt 7000 forsikringsmeldte frostskaider.

5.4 Storm og stormflo – når, hvor og hvem rammes?

Storm og stormflo opptrer med relativt ujevn frekvens, selv om det de siste årene ser ut til at stormene har rammet flere forsikringstakere oftere. Av alle stormskader som inntraff i 1992, skjedde 92 prosent av dem den 1. januar og sto for 96 prosent av de totale erstatninger for det året. I 2011 var det to hendelser, én i november, Berit, og én i desember, Dagmar. Hendelsen Berit gjorde mest skade i Nordland. Spesielt Lofoten var svært utsatt, også som følge av stormflo. Dagmar rammet på sin side hele Sør-Norge, men sørget for at Vestlandet fikk de største skadene. Møre og Romsdal hadde 50 prosent av de totale erstatningene etter Dagmar, og Sogn og Fjordane fikk 20 prosent.

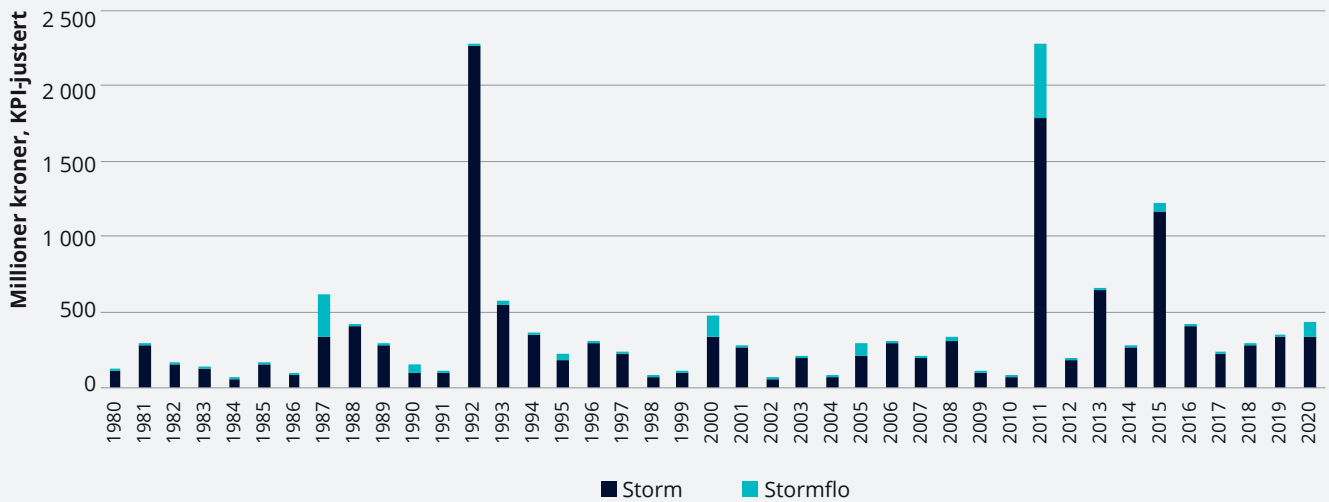
- 30 000 forsikringstakere fikk stormskader i januar 1992
- 20 000 forsikringstakere fikk stormskader av Dagmar i desember 2011
- 1 500 forsikringstakere fikk stormskader av Synne i 2015

Fig. 14 Månedsfordelt erstatning etter frost



Kilde: Finans Norge
Figur: Månedsfordelt frosterstatning over perioden 2011–2020. KPI-justert erstatningsbeløp

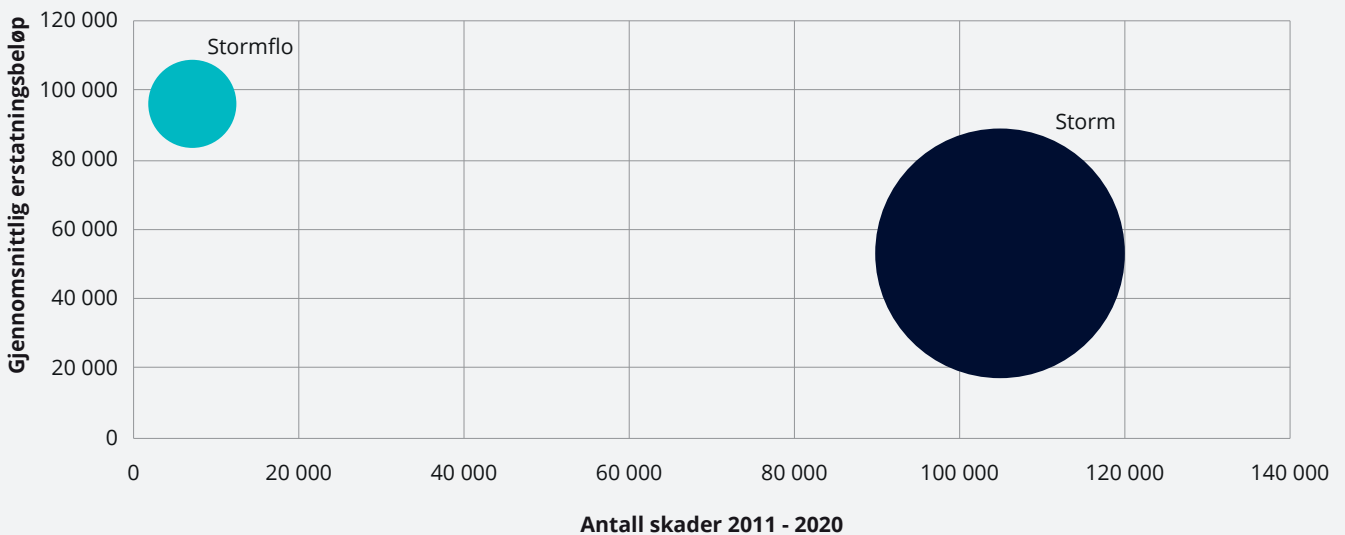
Fig. 15 Erstatning, storm- og stormfloskader



Kilde: Norsk Naturskadepool.

Figur: Utvikling i erstatning etter storm og stormflo- KPI-justert erstatningsbeløp i millioner kroner

Fig. 16 Storm og stormflo - antall og beløp



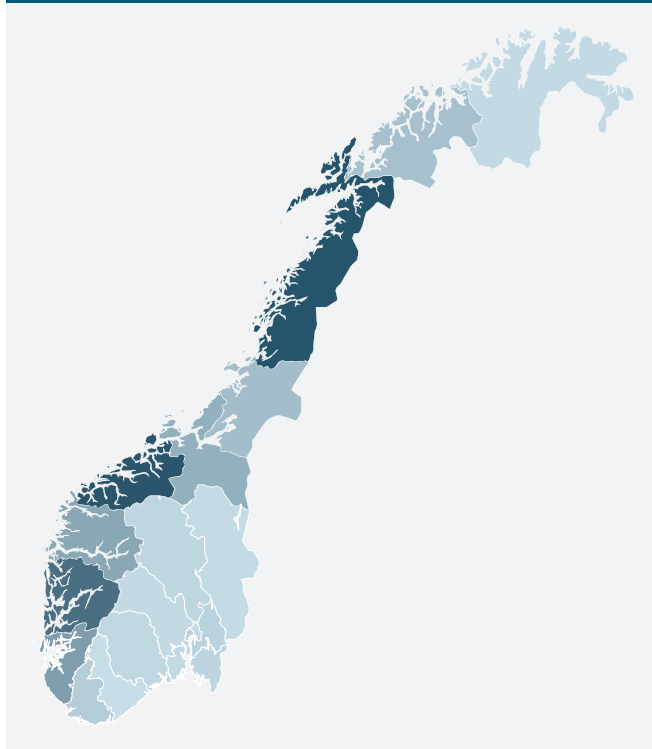
Kilde: Norsk Naturskadepool

Figur 16 viser antall skader etter storm og stormflo langs x-aksen, og gjennomsnittsstørrelsen på enkeltskadene i y-aksen. Jo større sirkelen er, desto større er totalerstatningen. Gjennomsnittsskadene i y-aksen kan leses av som midtpunktet i sirklene.

Stormflo gir størst skade for den enkelte forsikringstaker, i gjennomsnitt 96 000 kroner. Mens stormskadene medfører mindre konsekvens per skade, med et gjennomsnitt på rundt 50 000 kroner. Men antallet forsikringstakere som melder en stormskade er langt flere enn for stormflo; mye av dette

skyldes at stormfloen bare opptrer på kysten, hvor færre har lagt husene sine helt nede i sjøkanten. Det er derfor totalt sett størst utbetalinger for skader som skyldes storm.

Fig. 17 Erstatning etter storm og stormflo



Kilde: Norsk Naturskadepool
 Figur: Fylkesfordelt erstatning etter storm og stormfloskader for perioden 2011–2020. KPI-justert erstatningsbeløp.

Kysten blir oftest og hardest rammet av både storm og stormflo. De siste ti årene er det Møre og Romsdal, tett fulgt av Hordaland som har hatt de største skadene totalt.

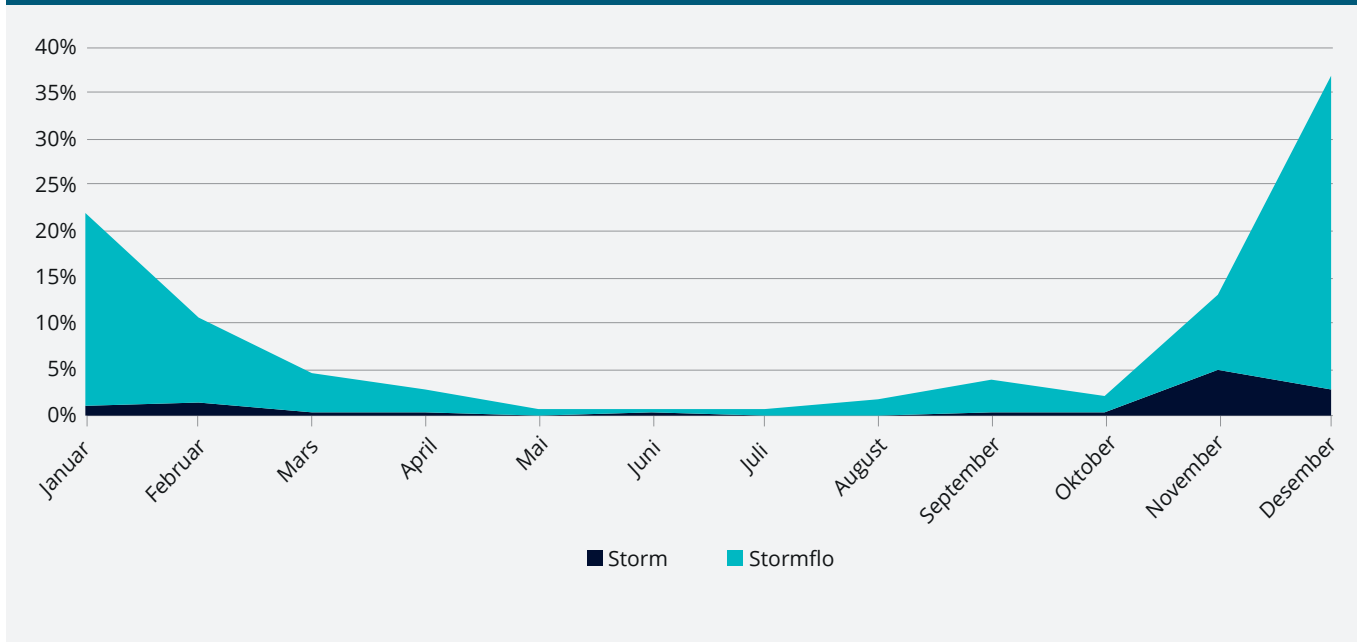
De største erstatningene etter storm skjer i januar og desember. Skader etter stormflo er gjerne mer et høst-fenomen. Desember-utslaget for storm er preget av hendelsen Dagmar i 2011, det samme gjelder for Berit i november samme år.

5.5 Lynskader – når, hvor og hvem rammes?

Lynnedslag kan forårsake skade på elektrisk anlegg, og i verste fall medføre brann. I denne oversikten vises både skader på elektrisk anlegg alene, «elektrisk kortslutning», og der hvor lynnedslaget gir «ild som er kommet løs» – her betegnet som «brann».

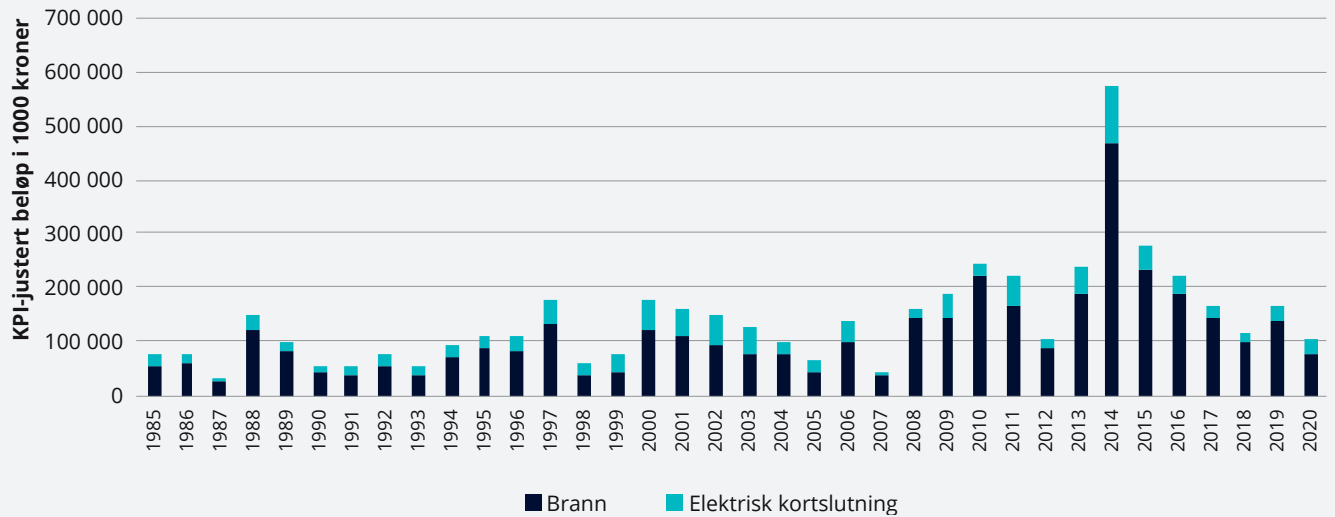
Figur 19 viser utviklingen i erstatningsbeløp etter lynnedslag i perioden 1985 til 2020. I 2014 var det ekstraordinært mange skader etter lynnedslag hvorav de fleste skyldtes elektrisk kortslutning, mens de største skadene skyldtes brann.

Fig. 18 Månedsfordelt erstatning etter storm og stormflo



Kilde: Norsk Naturskadepool
 Figur: Månedsfordelt storm- og stormfloerstatning i perioden 2011–2020. KPI-justert erstatningsbeløp.

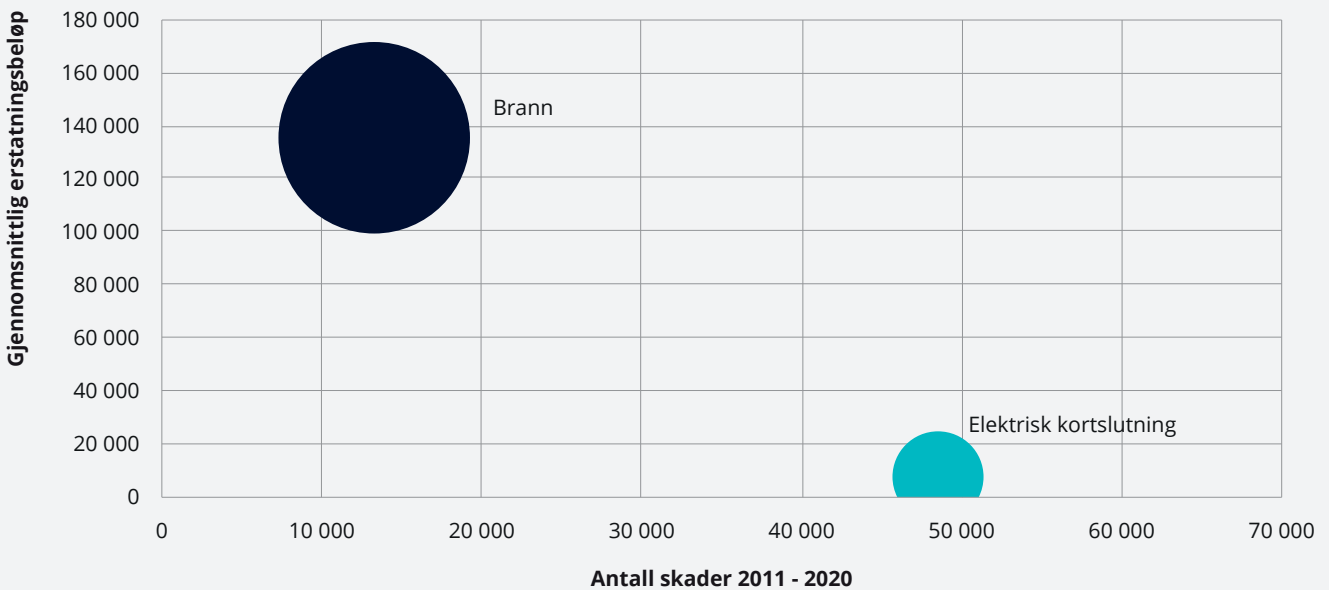
Fig. 19 Utvikling i erstatning etter lynskader



Kilde: Finans Norge

Figur: Erstatning etter lynnedslag (KPI-justert) i tusen kroner

Fig. 20 Brann og elektrisk kortslutning – antall og beløp



Kilde: Finans Norge

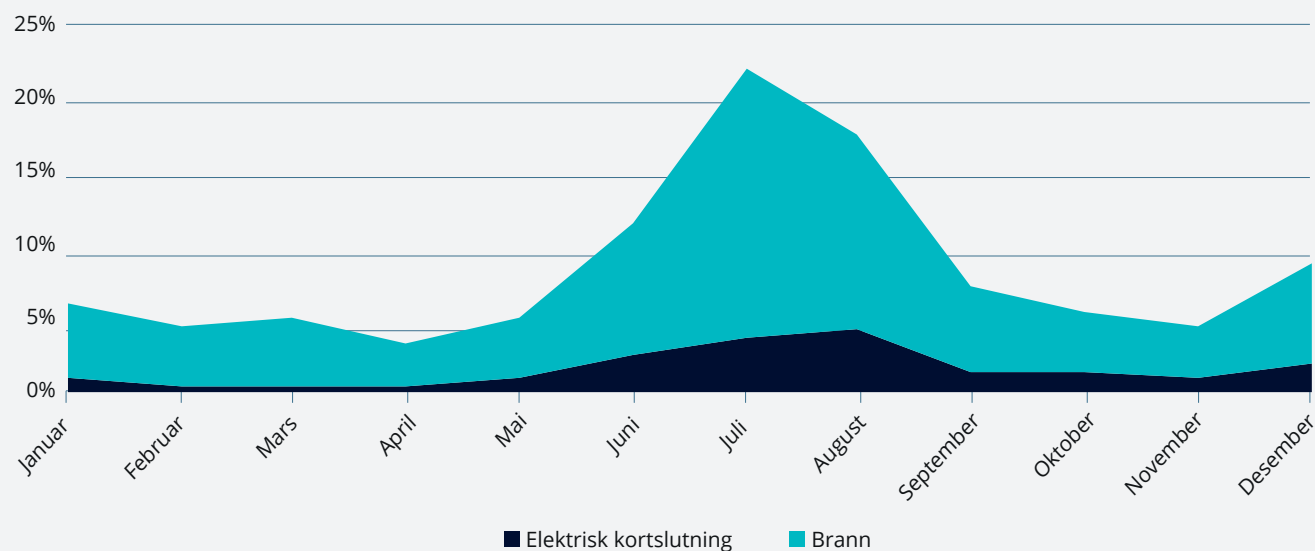
Figur: Illustrerer antall skader, størrelsen på enkeltskader og totale erstatningsbeløp (KPI-justert) i perioden 2011 til 2020 for skader etter lynnedslag.

Figur 20 viser antall skader langs x-aksen og gjennomsnittlige erstatningsbeløp per skade langs y-aksen. Jo større sirkelen er, desto større er totalerstatningen for de to typene. Gjennomsnittsskadene i y-aksen kan leses av som midtpunktet i sirklene.

Antall forsikringsmeldte skader etter kortslutning er ca. 50 000 de siste ti år, mens det «bare» har vært 13 000 av de langt dyrere brannskadene. Det er naturlig nok brannskadene som gir størst konsekvens. De siste ti årene er det en gjennoms-

snittserstatning på 135 000 kroner for slike branner. Mens elektrisk kortslutning sjeldent gir de store konsekvensene, med et gjennomsnittlig erstatningsbeløp på drøye 8 000 kroner.

Fig. 21 Månedsfordelt erstatning etter lynnedslag



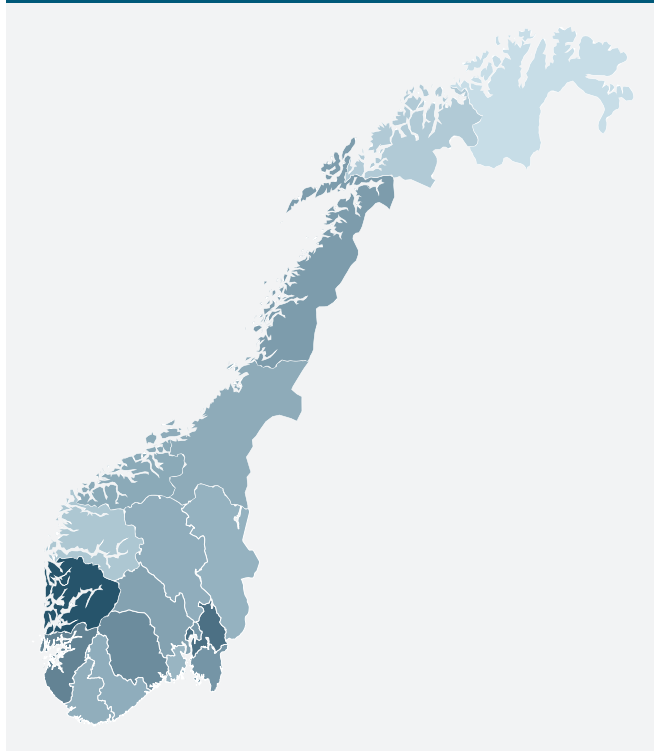
Kilde: Finans Norge

Figur: Månedsfordelt erstatning etter lynnedslag (KPI-justert)

De fleste og største skadene etter lynnedslag skjer i sommermånedene juni, juli og august – med til sammen 50 prosent. Men det forekommer også skader etter lynnedslag om vinteren. Det er som oftest Hordaland som får skadene etter vinterlyn.

Som det framkommer i figur 22, er Hordaland mest utsatt for skader etter lynnedslag, med 11 prosent av de siste ti års samlede erstatningsbeløp. I tillegg til Hordaland er Rogaland og det sentrale Østlandet, samt Sør-Trøndelag utsatte fylker. Jo mørkere farge det er på kartet, jo flere og større skader har det skjedd som følge av lynnedslag i fylket.

Fig. 22 Erstatning etter lynnedslag



Kilde: Finans Norge

Figur: Fylkesfordelt erstatning etter lynnedslag 2011–2020. Samlet KPI-justert erstatning for brann og elektrisk kortslutning som følge av lynnedslag.

Skader etter lynnedslag

- Rekord i 2014 med 18 000 skader, mot bare 2 600 skader i 2020

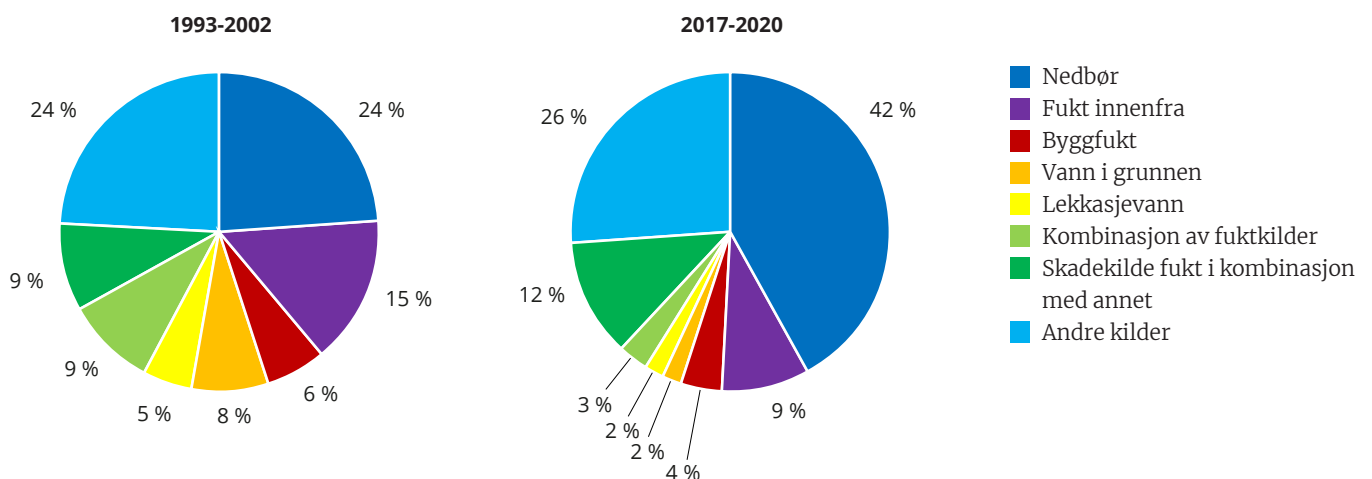


Foto: Lise Åserud / NTB

6. Mer regn, men bedre bygningsregelverk

Ekstern artikkel av Nora Schjøth Bunkholt, SINTEF Community og Tore Kvande, Institutt for bygg- og miljøteknikk

SINTEF har i over 60 år analysert byggskader, både på oppdrag for byggenæringen og gjennom omfattende feltundersøkelser. En gjennomgang av sakene fra de siste fire årene tyder på at myndighetenes skjerpede krav til lufttetthet har gitt færre skader knyttet til luftlekkasjer og kondensering. Økende er derimot andelen nedbørsskader, og da spesielt for kompakte tak og terrasser.



Fordeling av skadekilder for prosessforårsakede byggskader i perioden 1993-2002 sammenlignet med 2017-2020. Andelen fuktskader er stabil, men den innbyrdes fordelingen mellom fuktskadekilder er i endring.

SINTEFs byggskadearkiv er en viktig kilde til kunnskap om prosessforårsakede byggskader i Norge. Ved å studere skadesaker i arkivet kan vi få en bedre forståelse for hva som er hovedårsaken til skader og hvilke bygningsdeler som er mest utsatt. Gjennom de Forskningsrådsfinansierte FoU-prosjektene Verktøykasse for klimatilpasning av boliger og Klima 2050 har vi analysert skadeoppdrag gjennomført av SINTEF i perioden 2017–2020. Studien omfatter 175 skadetilfeller registrert i 125 rapporter. Målet er å finne ut hva som er de viktigste årsakene til byggskader i dag.

Fuktskader er en gjenganger

Det er en kjent sak at bygninger i Norge utsettes for betydelige værpåkjenninger og høy fuktbelastning. I nesten 3 av 4 skadetilfeller undersøkt av SINTEF de siste årene skyldes skadene fukt, blant annet fra nedbør, ved kondens på grunn av fuktig inneluft, eller fra innbygget overskuddsfukt i materialer (byggfukt). Inntrenging av vann viser seg å være en gjentakende årsak til skader i bygningskonstruksjoner. Nedbør alene kan knyttes til mer enn 40 % av skadene som er undersøkt. Til sammenlikning skyldes bare en tiendedel av skadene fuktig inneluft, for eksempel via luftlekkasjer ut i konstruksjonen.

Årsakene til byggskader endrer seg

Analyse av skadesakene fra de siste fire årene har blitt sammenliknet med en tidligere analyse av skader rapportert i arkivet i tidsperioden 1993–2002. Sammenlikningen viser at andelen skader forårsaket av nedbør er nesten doblet, mens andelen skader på grunn av fuktig inneluft er omtrent halvert. Innskjerpede lufttetthetskrav har ført til større fokus på utførelsen av dampsperrsjiktet og vindsperrsjiktet. Etter som bygninger bygges tettere og i tillegg er bedre ventilert, reduseres andelen skader på grunn av luftlekkasjer fra inneluft med påfølgende kondens. Samtidig kan endring i nedbørmønster være en årsak til økningen i skadesaker der inntrenging av fukt fra nedbør er involvert. Trenden vi ser i SINTEFs byggskadearkiv samsvarer med statistikk over forsikringsaker publisert av Finans Norge.

Større andel tak- og terrasseskader

Skader i klimaskallet utgjør over 70 % av de undersøkte skadetilfellene, og mange skader er knyttet til takkonstruksjoner. Analysen fra 1993–2002 viste at 40 % av alle takskader gjaldt skrå tak, mens bare 20 % av takskadene var i flate kompakte tak. I dag ser situasjonen ut til å være endret. Over 30 % av takskadene SINTEF har undersøkt i 2017–2020 er knyttet til kompakte tak, i tillegg til at over 40 % av takskadene gjelder kompakte terrasser. Til sammen utgjør skader på flate kompakte konstruksjoner omtrent 3/4 av alle de rapporterte takskadene i perioden. Dette kan gjenspeile at bygging av kompakte takkonstruksjoner har blitt langt vanligere, men skadestatistikken tyder også på at denne typen konstruksjoner kan være utfordrende å bygge riktig og sikkert mot inntrenging av vann utenfra. For eksempel er svært mange av skadene på terrasser knyttet til inntrenging av nedbør, der lekkasjer i membranen og svake overganger til terrassedører stikker seg ut som tilbakevendende årsaker til skadene.

Bygninger må tåle et fremtidig klima

Klimaet i Norge stiller allerede strenge krav til materialvalg og bygningers utforming. Gjennomgangen av de siste årenes skader i SINTEFs byggskadearkiv viser at det vil bli enda viktigere med fokus på klimatilpasning i årene som kommer. Klimaendringer fører til mer nedbør og hyppigere intens nedbør. Det øker belastningen på bygninger og krever større fokus på tiltak for å redusere risiko og å sikre bygningers tetthet mot vannlekkasjer utenfra. Dette innebærer blant annet tette membransjikt og gode løsninger for avrenning og drenering av vann.



Foto: Svein Nordrum / NTB

7. Hva kan vi gjøre for å tilpasse oss?

Klimaendringene er ikke lenger noe som kommer, men noe som er her allerede. Derfor må vi også øke innsatsen med å forebygge vær- og klimarelaterte skader. Det holder ikke å kun bremse utslippene, vi må også tilpasse oss et klima med mer ekstremnedbør, sterkere stormer og kraftigere flom. Økningen i samfunnsmessige kostnader viser at det er behov for en opptrapping av ressurser til å sikre lokalsamfunn mot et røffere klima.

Det lønner seg å forebygge fremfor å reparere

I dag brukes det for lite ressurser på å forebygge naturhendelser og vær- og klimarelaterte skader. Mens det er brukt over 30 milliarder de siste 10 årene på å erstatte skader på bygning og innbo, kunne man heller satt inn mer ressurser i forkant for å begrense skadene. Det kunne spart enkeltpersoner for belastningen ved slike skader, og i tillegg vært samfunnsøkonomisk lønnsomt.

Forebygging lønner seg, men det kan være vanskelig å anslå hvor mye. FN opererer blant annet med et kost-nytteforhold på 1:6³ – det vil si at for hver krone man bruker på forebygging vil man få seks kroner tilbake. En stor rapport om forebygging av naturskader fra National Institute of Building Sciences viser et kost-nytteforhold fra 1:2 til 1:12, ut fra hvilke tiltak man iverksetter og hva slags naturskader man forbygger⁴.

For å kunne prioritere forebygging riktigere, er det nyttig å vite mer om verdien av å forebygge. Finans Norge vil jobbe for at det forskes mer på dette i fremtiden.

Samtidig vil vi anbefale myndighetene å:

- Bevilge mer ressurser til Norges Vassdrag og Energi-direktorat (NVE) for å utføre flom- og skredsikrings-tiltak. Det er et stort etterslep å ta igjen. I 2019 viste NVEs kartlegging av behov for sikringstiltak et kostnadsoverslag på nesten fire milliarder kroner. Det reelle behovet i dag er nok enda større.
- Utføre flere kost-nytteanalyser. Det vil gi bedre forståelse for verdien av å forebygge på lokalt nivå, og dermed gi bedre insentiv til forebygging.
- Kartlegge de totale økonomiske kostnadene klimaendringene påfører samfunnet, for å gi forebygging større plass på nasjonalpolitisk nivå.

³ <https://www.un.org/press/en/2019/sgsm19807.doc.htm>

⁴ <https://www.nibs.org/page/mitigationsaves>

Bedre insentiver til forebygging må på plass

Dagens naturskadeordninger er gode, og bidrar til å gi landets innbyggere økonomisk trygghet uansett hvor man bor. Samtidig er det rom for noe modernisering, slik at ordningene tilpasses klimaendringene og dagens situasjon.

Derfor vil vi anbefale myndighetene å:

- Se på hvordan insentivstrukturen i ulike naturskadeordninger kan stimulere til å investere i skade-forebyggende tiltak i alle ledd av verdikjeden. Dette er hentet frem som et viktig virkemiddel i Klimarisiko-utvalgets rapport fra desember 2018, og er også trukket frem i forbindelse med høringsrunden knyttet til NOU 2019:4 – Organisering av norsk naturskadeforsikring — Om Norsk Naturskadepool.
- Se nærmere på hvordan det kan forebygges mot naturfare på eksisterende bebyggelse og infrastruktur. Utrede hva som er de positive og negative virkningene av mulige tiltak, hvor varige de er og hvem som blir berørt.
- Sette kommunene i bedre stand til å kunne prioritere klimatilpasning lokalt. Da må mer lokal kompetanse, mer ansvar og bedre insentiver til å forebygge på plass. I tillegg må støttesystemene rundt kommunene styrkes.

Vi må stille klimakrav til gjenoppbygging

I dag handler gjenoppbygging etter skader ofte om å bygge som før og tilbake stille slik det var. Retningslinjer og insentiver for gjenoppbygging etter flom, skred og stormflo premierer stort sett å bygge opp på samme sted, og så billig som mulig. Dette forhindrer at det bygges smartere, klimatilpasset og fremtidsrettet.

Vi vil derfor be myndighetene, med bidrag fra finansnæringen og byggenæringen om å:

- Utarbeide klimakrav for gjenoppbygging etter naturskader. Skadeforsikringsbransjens innsikt på risiko-utsatte områder er viktig. Når denne kombineres med byggenæringens kunnskap om klimasmarte materialer og løsninger, vil det kunne bidra til at boliger gjenoppbygges med redusert risiko for fremtidig skade, lavere energi- og vedlikeholdskostnader og grønnere boligmasse.

Kunnskapsbanken vil bidra til god arealtilpasning

Kunnskapsbanken er en teknisk løsning utviklet av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) for å gjøre informasjon om risiko og sårbarhet lett tilgjengelig. Den inneholder data fra DSBs egne fagsystemer og fra andre offentlige og private virksomheter, i tillegg til data fra Norges vassdrags- og energidirektorat, Meteorologisk institutt, Statens vegvesen og forsikringsselskapene gjennom Finans Norge. Når Kunnskapsbanken blir lansert, vil den være et viktig verktøy for å redusere uønskede hendelser.

Med bakgrunn i dette mener vi det er viktig at:

- Kunnskapsbanken blir en nasjonal plattform for faktagrunnlag knyttet til skadedata på bred front. Den vil også kunne bidra til innovasjon og forskning.
- Kommunene bruker Kunnskapsbanken til å sørge for god planlegging og arealtilpasning. De må ta hensyn til klimaendringene ved utvikling og utvidelse av områder, med bruk av «føre var»-prinsippet og bruk av høyeste klimascenario.

Politisk eierskap til klimatilpasning må til

I dag er ansvaret for klimatilpasning fordelt på åtte departementer. For å få til et koordinert og helhetlig arbeid, er det viktig med et overordnet politisk eierskap. Da er det en utfordring at arbeidet med klimaforebygging er så fragmentert på tvers av etater og departementer, slik figuren på side 29 illustrerer.

Vi vil anbefale myndighetene å:

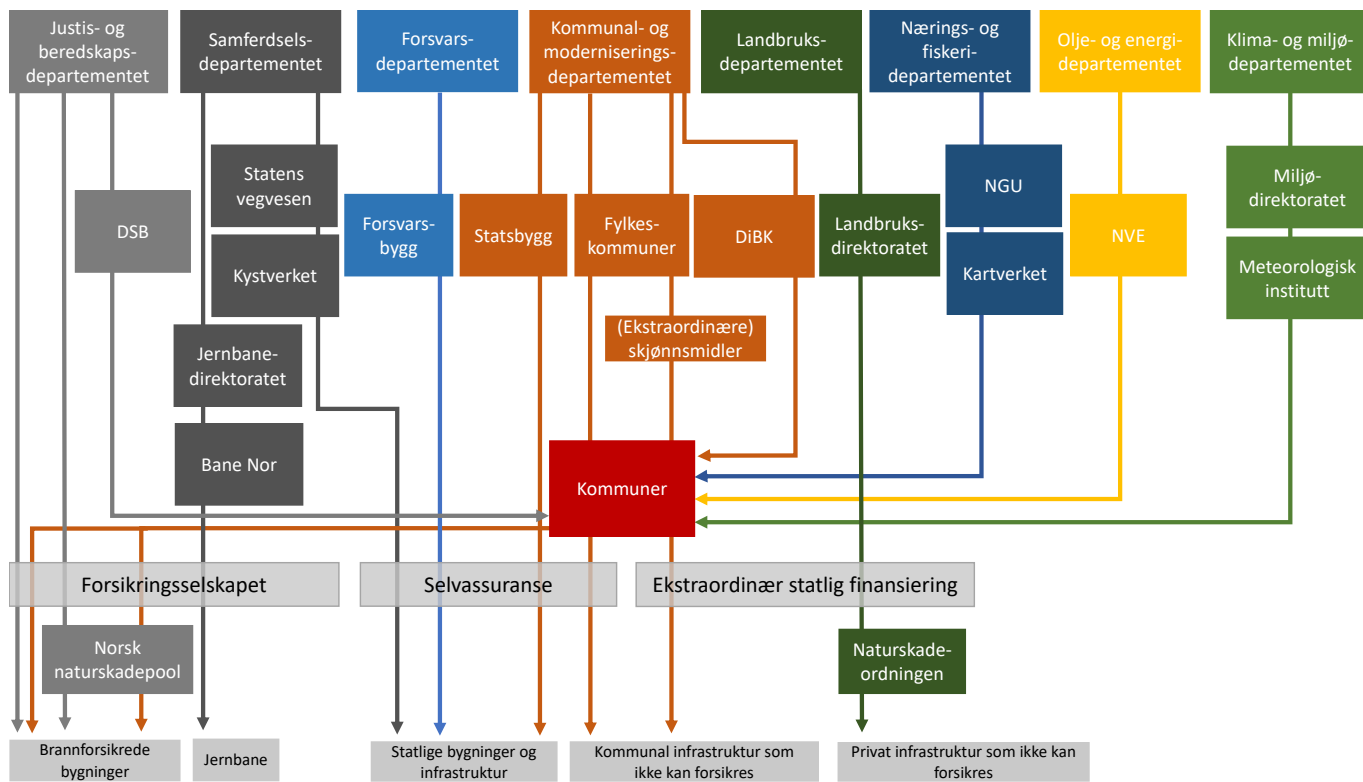
- Se på hvordan koordinering og samarbeid kan forbedres, og få et mer synlig politisk eierskap til klimatilpasning i Norge.

Oppfølging i kjølvannet av Gjerdrum-katastrofen

I etterkant av leirskredet i Gjerdrum 30. desember 2020 har Regjeringen varslet at de vil sette ned en ekstern ekspertgruppe for å undersøke hendelsen. Gruppen skal blant annet evaluere arbeidet med å forebygge kvikkleireskred, om det er behov for endring av regelverk og hvordan dette følges opp. Ansvarsdelingen mellom ulike forvaltningsnivåer og private aktører skal også være en del av dette.

Vi vil be Regjeringen om å:

- Følge opp det nedsatte ekspertutvalget, og komme med konkrete tiltak og økonomiske midler for å sørge for trygge lokalsamfunn.



Figur 23: Ansvarsfordeling for klimatilpasning i Norge, SFI Klima 2050



Foto: Stian Lysberg Solum / NTB

